

Ungdomsarbetslösheten i Tibro

**En kartläggning av bidragande faktorer till ungdomsarbetslösheten i
Tibro kommun våren 2005**

2005-06-14
Anette Lundin
Institutionen för Teknik och Samhälle
Högskolan i Skövde

Innehållsförteckning

Hur ser läget ut idag?	2
Att vara ungdom i dag.....	3
Tidigare forskning om ungdomsarbetslöshet.....	4
Syfte och problem.....	6
Metod.....	6
Attityder och värderingar hos de ungdomar som bor i Tibro	7
Vad har ungdomarna i Tibro för attityder och värderingar kring arbete?.....	8
Vad har ungdomarna i Tibro för värderingar kring studier?.....	14
Vad har ungdomarna för värderingar kring pendling?	19
Ungdomarnas upplevelser av de två arbetsmarknadspolitiska programmen KUP och UC.....	22
Influenser - medias och föräldrarnas roll gällande bilden av träindustrin	22
Unga föräldrar.....	25
Arbetsmarknader – lokalt och nationellt.....	26
Ytterligare två aspekter kring ungdomsarbetslösheten	30
Har alla förutsättningarna för att vara aktiva arbetsökande?.....	30
Samverkan mellan de olika instanserna Tibro Kommun, näringslivet i Tibro, Fågelviksgymnasiet, de arbetsmarknadspolitiska programmen och Högskolan i Skövde.....	31
Sammanfattning.....	36
Referenser	40
Bilaga 1, Sammanställning av enkätundersökning vid Fågelviksgymnasiet.....	41
Bilaga 2, Ungdomar i de olika arbetsökandekategorierna.....	42
Bilaga 3, Studie- och Yrkesorientering vid Fågelviksgymnasiet.....	43
Bilaga 4, Utbildningarnas innehåll.....	45

Hur ser läget ut idag?

Ungdomarnas situation på arbetsmarknaden i Sverige försämrades kraftigt under 2003. Antalet långtidsarbetslösa ungdomar 18 – 24 år, i Sverige, hade i slutet av augusti 2003 ökat till 7 500, vilket är mer än en fördubbling jämfört med samma mätningar ett år tidigare. Mot den bakgrunden beslutade AMS under hösten 2003 att Arbetsförmedlingen (AF) skulle öka insatserna för ungdomar. Ambitionen var dels att alla ungdomar som ville och kunde arbeta skulle vara i sysselsättning inom en kort period samt att inom ett år halvera långtidsarbetslösheten bland ungdomar. Mätpunkten sattes till den sista augusti 2004 (alltså skulle det den 31:a augusti ej finnas fler än 3753 långtidsarbetslösa ungdomar). I ambitionen låg även att den siffran ej skulle stiga under återstoden av 2004. Den sista augusti 2004 hade målsättningen uppnåtts med god marginal, antalet långtidsarbetslösa ungdomar var 1517 stycken. Detta är en minskning med 80 % jämfört med året innan. Vid årsskiftet 2004 – 2005 var andelen långtidsarbetslösa ungdomar (tjejer och killar i ålder 18 – 24 som varit arbetslösa i mer än 100 dagar) 8 % av samtliga arbetslösa ungdomar (vid årsskiftet 2003 var samma andel 22 %). I december hade antalet ökat till 3 500 – målet att ej överskrida 3 753 uppnåddes alltså.

Arbetet med de arbetslösa ungdomarna innebar att öka antalet långtidsarbetslösa ungdomar i sysselsättning jämfört med föregående år. Dock ökade antalet timanställningar mest, detta gäller generellt för alla grupper av arbetslösa. Det kan även konstateras att fler ungdomar deltagit i specifika ungdomsprogram och arbetspraktik. Andelen av de långtidsarbetslösa ungdomarna som gått till program har ökat från 12% till 38% under september – december 2004. en förklaring till detta är att arbetsförmedlingarna fokuserat sitt arbete på att ungdomarna snabbt ska få kontakt med arbetslivet och arbetsgivare.

För att underlätta för ungdomarna att få ett arbete har AMS riktat in sig på intensifiering av ”jobsökaraktiviteter” och individuellt anpassade handlingsplaner med fokus på arbete. Som svar mot AMS beslut att öka insatserna för arbetslösa ungdomar startade Tibro Kommun, på uppdrag av AF, Ungdomscenter (UC). Detta arbetsmarknadspolitiska program riktar sig till ungdomar från 20 till och med 24 år. För ungdomar upp till 20 år bedrivs ett arbetsmarknads politiskt program av Tibro Kommun – Kommunal Ungdomspraktik (KUP).

Vid nyligen utförda undersökningar har Tibro kommun en statistiskt högre arbetslöshet bland sina ungdomar, 18 – 24 år, än liknande närliggande kommuner. Mellan maj och juni år 2004 ökade ungdomsarbetslösheten i Tibro från 12 till 17 %. Förklaringen var att gymnasieeleverna tagit studenten och att denna siffra skulle gå tillbaka i september när högskolan drog igång igen. Så var inte fallet och vid årsskiftet 2004 - 2005 låg procentalet arbetslösa ungdomar kvar runt 17 % - det behövdes en annan förklaring till ungdomsarbetslösheten. Av denna anledning utfördes studien du har i din hand, med målet att ta reda på varför ungdomsarbetslösheten i Tibro är hög. Idag har ungdomsarbetslösheten sänkts till ca 14 % vilket fortfarande är högt om man jämför med liknande, närliggande kommuner. För ungdomar i de olika arbetssökandekategorierna se bilaga 2.

Att vara ungdom i dag

I en studie utförd av Fürth, Lüthi och Lundgren (2004) från Kairos Future i samarbete med musikkanalen MTV har 4000 nordiska ungdomar svarat på frågor om deras syn på framtiden, livsmål, intressen, kommunikation, samhälle och arbetsliv.

Resultaten av undersökningen har visat att det existerar en skillnad mellan unga tjejer och unga killar. Dagens tjejer är väldigt målmedvetna och ambitiösa, de är karriärsinriktade och skulle gärna skaffa sig chefspositioner. Tjejerna vill resa runt och se världen men ändå inte ge avkall på umgänget med vänner och familj. Fürth m.fl. (2004) sammanfattar resultaten genom att säga att tjejerna är mer drivna än killarna.

Mer generellt sett visar studien att dagens unga, både tjejerna och killarna, är utpräglade individualister och anser sig ha rättighet och möjlighet att forma sina liv efter eget tycke. Den personliga friheten och möjligheten till att fatta egna beslut spelar mycket stor roll för dem. Skillnaden mellan tjejer och killar ligger i att tjejer som grupp är enhetliga i sina uppfattningar medan det finns en spridning i uppfattningarna bland killarna. Fürth m.fl. menar att tjejerna är konformistiskt (någorlunda lika i uppfattningarna) individualistiska medan killarna är spretigt (olika uppfattningar) individualistiska.

Dessa unga är uppvuxna i ett samhälle präglad av konsumtionssamhället och medierna, vilket bidragit till att forma deras värderingar. Studien visar att de unga har lärt sig hantera det konstanta bruset av kommersiellt budskap. Forskarna menar att de unga har post-materiella värderingar och att de tar det materiella välståndet för givet. Pengar är inte längre vägen till lycka, lyckan ligger istället i att uppleva saker och att få förverkliga sig själv och sina idéer. Pengar och materiella ting är inte mål i sig utan medel för egen utveckling. För unga är det istället tiden som är en bristvara, de har lärt sig att inte ödsla tid på sådant som ej intresserar dem.

I övrigt ser de unga på sin ungdomstid som ett hektiskt liv med många krav, främst sina egna, att leva upp till. De upplever att de inte enbart har möjligheten till utan även skyldigheten, mot sig själva, att fatta rätt beslut. Detta tar sig uttryck i en kliven inställning till vuxenlivet. Ungdomstiden innebär en frihet som skapar många val och stress över att hinna med så mycket som möjligt, men det är en frihet som de inte vill mista. Man kan bli vad som helst men är frustrerad över att inte vara något. Vuxenlivet innebär för de unga en trygghet i att ha funnit sig själva, att ha blivit den man vill vara. Risker, enligt de unga, ligger i att man kan bli för trygg i sin tillvaro och därmed sluta utvecklas. I detta ligger en rädsla över att förlora individualiteten.

Franzon, Fürth, och Lundgren (2003) menar att ungdomar idag har en kontextuellt beroende moral som beror på hur stor tillit till andra och vilket ansvar ungdomen anser sig ha inför andra. Resultaten i deras studie visar på att det finns fyra moral typer; 1) *Utopisterna* som anser att alla borde ha rätt till allt, 2) *Världsförbättrarna* som anser sig ha eget ansvar för samhället och medmänniskorna, 3) *Lagbundna* som agerar ”plikten framför allt”! och 4) *Outsiders* som anser sig ha rätt till allt även om andra inte har det. Denna moral är beroende av omständigheter kring en händelse. Exempelvis finner många det mer förståeligt och förlåtligt att arbeta svart om individen inte kan få något annat arbete än om individen ifråga kan få ett vanligt arbete. Moralen är även relationell - relationen mellan den som utför en handling och den som drabbas av handlingen spelar stor roll för vad unga finner rätt och fel. Det anses vara mer fel att provsmaka godis i en liten butik (där det finns en tydlig ägare, en person) än på en stormarknad (ett anonymt företag, ej lika konkret). Vilken moraltyp ungdomen är påverkar hur han eller hon

hanterar de krav Fürth m.fl. (2004) nämner och hur de bemöter de olika instanser som kommer i kontakt med ungdomen (gymnasie- och högskola, Tibro Kommun, Arbetsgivare i Tibro m.fl.). Hur stort ansvar känner dagens unga inför staten och ansvaret att ställa upp på vårt sociala system?

Tidigare forskning om ungdomsarbetslöshet

Frågan är hur denna ungdomskultur tar sig uttryck på arbetsmarknaden. Enligt Fürth, Holmberg, Larsson och Raaterova (2001) så är det värsta morgondagens arbetskraft (studien består av tredje årets gymnasieelever med spridning över hela landet) vet rutin. De vill tjäna pengar och utvecklas på jobbet. Det viktigaste i arbetslivet för dem är i första hand ett intressant och meningsfullt arbete, trevliga arbetskamrater och sund arbetsmiljö. Även medbestämmande och anställningstrygghet värderas högt. Dagens unga har en stark vilja att nå fram till en position i arbetslivet där de har frihet och kontroll över sin egen situation. Krav på hög lön hamnar inte högt på listan – inte för att de unga finner den oviktig utan snarare för att de anser den vara självklar. Jämfört med tidigare generationer anses de unga vara mer belöningsökande. Raaterova (2002) menar att ”om utvecklingen håller i sig kan man räkna med att morgondagens arbetskraft är mer oengagerad, kräver större frihet och ställer högre krav på att arbetet ska ge personlig behållning”. I rapporten av Fürth m.fl. (2001) identifieras fyra personaltyper: *Volontären* – arbetar med något de själva brinner för, självförverkligandet är centralt -, *Medarbetare* – bryr sig om intellektuella, sociala och kroppsliga arbetsmiljöer (den största gruppen) -, *Arbetstagare* – vill ha en trygg försörjning under ordnade former, typ av arbete är inte lika viktigt – samt *Legoknektar* – söker troféer i form av förmåner, titlar, karriärmöjligheter m.m. 80-talisterna sägs av Fürth m.fl. (2001) kännetecknas av *Legoknektar* medan dagens personalexperters sägs tro att de unga är *Volontärer*.

Vinnaren på framtidens arbetsmarknad, enligt Fürth m.fl. (2001), sägs vara de värderingsdrivna arbetsgivarna. Detta eftersom morgondagens medarbetare vill kunna identifiera sig med arbetsgivaren. Dagens unga sägs kräva att arbetsgivaren har en tydlig vision och tydliga värderingar samt tar sitt moraliska och samhällliga ansvar. Framtidens arbetsgivare måste således vara en personlighet med moraluppfattning, livsstil, människosyn och världsåskådning. Gällande vidareutbildningar vill ungdomarna läsa utbildning som är personligt utvecklande, behjälplig på arbetsmarknaden och som ser bra ut i meritlistan. En målande beskrivning som Fürth m.fl. (2001) använder är att morgondagens medarbetare ej vill vara statister. Historiskt sett beskrivs medarbetaren gått från att vara *Arbetstagare* (f. 1935 – 1944) till att bli *Medarbetare* (f. 1945 – 1954) till att bli *Volontärer* (f. 1955 – 1974) till att i dag vara *Legoknektar* (f. 1975 – 1984). Wrede-Jäntti, Þórisdóttir och Theandersson (1999) utförde under 1996 – 98 en omfattande undersökning om ungdomars upplevelser av arbetslöshet i Helsingfors, Reykjavik och Göteborg. Deltagarna i den svenska delstudien var 15 helt eller delvis arbetslösa ungdomar (18 – 26 år) bosatta i Göteborgsregionen, samt 12 offentligt anställda i verksamheter sysselsatta med att förhindra ungdomar att hamna i eller hjälpa dem att komma ut ur arbetslöshet.

De ungdomar som intervjuades menade att deras tid i arbetslöshet påverkat deras livssituationer. Enligt Wrede-Jäntti m.fl. (1999) uppfattas arbetslösheten överlag som negativ av ungdomarna från samtliga länder (Finland, Sverige och Island). Att vara arbetslös leder till en sämre ekonomi, svårigheter med att upprätthålla dygnsrytm,

sysslöshet, ökad passivitet i allmänhet, begränsade sociala kontakter och få möjligheter att stifta nya bekantskaper. Hur arbetslösheten påverkade ungdomarnas livssituationer relaterade till ett antal faktorer; deltagande i åtgärd, tid i arbetslöshet, den enskilde ungdomens förmåga att upprätthålla vardagens rytm och struktur. Även ekonomiska och materiella resurser var av relevans i vissa fall.

Under perioder av arbetslöshet värderades relationerna till de närmsta (familj och vänner) högre än i perioder av arbete eller studier. Detta eftersom studier och arbete ofta ger möjlighet till socialt umgänge i själva sysselsättningssituationen. Hos de intervjuade ersatte inte familj och vänner alla aspekter av en god arbetsgemenskap och ej heller i samtliga fall. De ungdomar som tidigare varit delaktiga i en god arbetsgemenskap kunde uppleva en stor saknad i detta avseende. Övriga aspekter av arbete som betonades var de instrumentella och de icke-instrumentella sidorna samt lönearbetets statusmässiga och/eller moraliska funktion (vissa såg denna symboliska funktion som mindre väsentlig). Även om de flesta intervjuade såg lönearbetet som viktigt fanns det dock ett fåtal ungdomar i studien som uppfattade arbete som mindre viktigt.

I den svenska delstudien urskiljdes fem grupper av ungdomstyper gällande strategier till arbete:

1. En marginaliserad grupp ungdomar med uppstyckade utbildnings- och arbetskarriärer samt längre perioder av arbetslöshet. Dessa ungdomar beskrivs vara desillusionerade och utan framtidsplaner och -tro. Deras vardag handlar om att klara dagen och olika sociala problem är vanligt förekommande.
2. De målinriktade mainstream ungdomarna som kännetecknas av mer detaljerade framtidsplaner och effektivitetstänkande.
3. Entreprenörerna som frivilligt valt en lös anknytning till arbete och som (till skillnad från den marginaliserade gruppen) själva valt att leva med osäkerhet och skiftande villkor. Dessa har ett drag gemensamt med de målinriktade ungdomarna – de är resurs och kompetensstarka.
4. De senstartade. Dessa ungdomar är inte särskilt aktiva på arbetsmarknaden och har diffusa framtidsplaner och ringa resurser. Dessa har ändå förhoppningen att de ska få ett arbete förr eller senare.
5. De frustrerade. Dessa ungdomar befinner sig mellan de ovannämnda kategorierna. Några av dess ungdomar är på väg från en situation där de trott på sina möjligheter på arbetsmarknaden och varit aktivt arbetssökande med som efter ett antal negativa erfarenheter blivit desillusionerade och passiva i sitt arbetssökande.

De ungdomar som deltagit i studien önskade att få arbete eller studieplats och var obekväma med att leva på understöd. De ansåg en kortare arbetslöshet som stigmatiserande men hade ändå framtidstro och räknade med att få ett arbete inom en överskådlig framtid. Dock var ett flertal av ungdomarna obenägna att ta vilket arbete som helst. Arbeten som ej upplevdes som attraktiva och intressanta valdes i regel bort även om detta innebar en längre tid i arbetslöshet. Exempel på arbeten som upplevdes som ointressanta var bl.a. arbeten på hamburgerkedjor och städjobb.

Nyyssölä (1998) menar på att de som arbetar med arbetslösa ungdomar idag ej kan förutspå hur ungdomarna kommer att röra sig mellan olika yrken eller efter gymnasieutbildning. Dessa resultat gäller Finland men även i Sverige kan man se

liknande problematik i den totala befolkningen. I en undersökning av Gustafsson (2003) är de arbetslösa mer benägna att byta yrke än att pendla, flytta eller acceptera lägre lön – att byta yrke är orelaterat till tid av arbetslöshet eller erfarenheter av tidigare arbetslöshet. I Gustafssons (2003) studie ingår 306 ungdomar mellan 16 och 24 år. Av resultaten framgår att majoriteten av dessa ungdomar finner kravet att ta erbjudet lämpligt arbete som rimligt – likaså kravet att byta yrke eller bransch. De finner däremot arbetslöshetsförsäkringens krav på pendling och på byte av bostadsort som för stränga. Gällande kravet om att acceptera lägre lön uppfattar lika många (ca 45 %) att det är rimligt som antalet som uppfattar detta krav som för strängt. Av de ungdomar som ingår i Gustafssons (2003) studie uppfattade majoriteten (ca 58 %) att reglerna för ersättning från a-kassa var rimliga. I övrigt ansåg ungefär lika många att arbetslösheten berodde på för få arbetstillfällen som det antal som ansåg att arbetslösheten beror på de arbetslösa själva (ca 40 % i de båda grupperna).

Syfte och problem

Denna studie avser att kartlägga arbetslösheten bland ungdomarna, 18 – 24, i Tibro kommun för att kartlägga bidragande orsaker till det statistiskt höga procenttalet arbetslösa ungdomar. Syftet är även att lägga en grund för resursanalys och jämförande studier.

Detta genererar den övergripande frågeställningen: *Varför har Tibrokommun hög ungdomsarbetslöshet?*

Utifrån denna övergripande frågeställning härleds följande frågeställningar:

- Vart finns jobben, både geografiskt och inom vilka yrken, i arbetsmarknadsregionen (arb.marknds.reg. definieras som att den arbetssökande kan ta sig till och från arbete inom en rimlig tid – vilket i praktiken betyder en frånvaro från hemmet på tolv timmar om man ej har småbarn)? Vad kräver dessa arbeten för utbildning?
- Vad har de arbetslösa ungdomarna för utbildning och hur meriterande är dessa utbildningar?
- Vad finner vi för åsikter, attityder och värderingar hos de arbetslösa ungdomarna samt gymnasieeleverna gällande bl.a. studier, arbete, pendling och framtid? Hur hög utbildningsbakgrund har de arbetslösa ungdomarna? Varför har ungdomarna valt sina gymnasieutbildningar och eventuella fortsatta studier? Finns det en skillnad i arbetslöshet, åsikter, värderingar och attityder om man jämför mellan de elever som går/har gått en praktisk utbildning i kontrast till de elever som går/har gått mer teoretiska utbildningar?
- Hur många av de arbetslösa är unga föräldrar?
- Gör Tibrokommun ungdomarna för trygga på orten?
- Hur ser samarbetet ut, gällande ungdomar i åldern 18 – 25, mellan de olika instanserna Tibro Kommun, Fågelviksgymnasiet, Högskolan i Skövde, KUP, UC och Tibros näringsliv? Är det önskvärt från de olika instanserna att öka detta samarbete och är detta en faktor som påverkar ungdomsarbetslösheten?

Metod

Huvudsaklig fokus i denna studie är två enkätundersökningar med syfte att få reda på ungdomarnas åsikter och värderingar kring arbete, studier och pendling. Denna grupp

innefattar både de ungdomar som är arbetslösa och de ungdomar som läser sista året på gymnasiet och kommer ut på arbetsmarknaden i början av juni. För att skapa en grund att bygga enkäterna på utfördes en analys av befintliga dokument samt intervjuer med anställda i verksamheter som berörs av ungdomsarbetslösheten.

Analys av befintliga dokument

Metodens första steg var en analys av befintliga dokument och statistik runt ungdomsarbetslösheten och konjunkturprogram. De dokument som analyserats har erhållits dels från de respondenter som intervjuats, dels från officiella hemsidor. Dessa hemsidor tillhör AMS, Tibro och Kairos Future.

Intervjuer

Nästa steg var intervjuer med dem som berörs av ungdomarnas arbetslöshet. Totalt genomfördes intervjuer med 12 personer. Bland dessa respondenter återfinns representanter från de arbetsmarknadspolitiska programmen, AF, Högskolan i Skövde, näringslivet i Tibro, Fågelviksgymnasiet och Barnavårdscentralen/Familjecenter. Representanter för de olika instanserna kommer genom rapporten att kallas för *intressenter*.

Enkätundersökning

Utifrån den informativa grund som skapats genom de två första stegen av metoden togs en mall på enkät fram. Denna enkät har varierat beroende på vilken grupp av ungdomar den vänt sig mot – gymnasieelever, ungdomar verksamma i den Kommunala Ungdomspraktiken (KUP) eller ungdomar verksamma vid Ungdoms Center (UC) Enkäten består av kategorifrågor samt öppna frågor. Detta möjliggör en subjektivitet även i enkätundersökningen samtidigt som en del frågor går att mäta statistiskt. Sammanlagt har 157 gymnasieelever svarat helt eller delvis på enkäter. I denna undersökning finns ej det Individuella programmet representerat. Av de 20 enkäter som skickades per post till de arbetslösa ungdomarna verksamma vid KUP och UC skickades 13 enkäter åter – 8 respondenter från KUP och 5 respondenter från UC. Av de respondenter som är verksamma i KUP är fem av de svarande flickor och tre är pojkar. Av de respondenter som är verksamma i UC är tre av de svarande flickor och två är pojkar. Dessa enkäter går ej att generalisera ifrån och används för att skapa en förståelse runt hur de arbetslösa ungdomarna tänker runt arbete, studier och pendlning samt de verksamheter de deltar i.

Attityder och värderingar hos de ungdomar som bor i Tibro

Nedan följer en sammanställning av de intervjuer och enkätundersökningar som genomförts. Resultaten är tematiserade kring värderingar gällande arbete, studier och pendlning. Resultaten är dessutom uppdelat efter respondentgrupp – först de reflektioner som intressenterna hade under intervjuerna, därefter gymnasieelevernas svar på den första enkätundersökningen och slutligen resultatet av den andra enkätundersökningen som utfördes bland de arbetslösa ungdomarna.

Vad har ungdomarna i Tibro för attityder och värderingar kring arbete?

Reflektioner hos intressenterna

Enligt ett flertal av de respondenter som arbetar runt de arbetslösa ungdomarna var äldre generationer av dessa mer inställda på att komma ut i arbetslivet. Den yngre generationen har snarare inställningen att ”det löser sig på något sätt”. Samtidigt kan man inte generalisera - det finns ungdomar som vet vad de vill och kommer vidare efter gymnasiet. Frågan är om de arbetslösa ungdomarna ställer för höga krav på arbeten men ett antal respondenter menar att en del av ungdomarna inte har stora krav. Enligt dessa respondenter önskar många ungdomar få ett arbete så att de kan försörja sig. Ungdomarna uppger bland annat att de vill arbeta inom industrin. Det finns även de som inte vet vad de vill bli och som aldrig sökt ett arbete vid 23 års ålder – denna grupp är dock liten men är de som bidrar till en problematik runt ungdomsarbetslösheten och som alltför ofta är den grupp man nämner när man pratar om ungdomsarbetslöshet. Dessa ungdomar vet inte vad de vill göra. Mycket handlar för dem om att pröva på. De vill ta reda på vad de vill och ska göra. Den äldre generationen upplevs av ett antal respondenter ha haft det lättare att komma ut i arbete, lättare på så sätt man kunde utföra exempelvis enklare arbeten inom industrin. Ett antal av de arbetslösa ungdomarna idag upplevs av respondenterna vara lågutbildade (enbart gymnasiekompetens och i ett fåtal fall brutna gymnasiestudier) och har ej ambition att utbilda sig vidare vilket gör det svårt att komma in på arbetsmarknad som kräver högskoleutbildning eller högteknologiskutbildning. Vid Ungdoms Center (UC – en statlig arbetsmarknadspolitisk åtgärd) ser man många som kan tänka sig att arbeta inom industrin, transport, sjukvården, som lokalvårdare eller som busschaufförer. Vissa kan tänka sig att arbeta på VOLVO, som fortfarande har ett ganska stort intag som rullar på, och söker arbete där. Dock är det så att ungdomarna söker arbeten som de ej har gymnasiekompetens för. Detta är något som är generellt för Sveriges arbetslösa – man söker hellre arbeten inom yrkeskategorier man ej har kompetens för än inom ett större geografiskt område. Flertalet ungdomar har dessutom sökt sina utbildningar för att de ej visste vad de skulle gå för gymnasieutbildning eller ej hade tillräckliga betyg för att komma in på sitt förstahandsval till gymnasiet. Om den sökande till en anställning på VOLVO exempelvis är en ungdom med Barn och Fritid som gymnasieutbildning står han eller hon sig inte i konkurrensen. Det kan vara en ungdom som är väldigt teknisk men som inte får chansen att prova på. Ett par av respondenterna menar att nästan alla kunde få arbete förr då det inte var den utslagningen redan i början.

Bland de ungdomar som beskrivs av de respondenter som arbetar med UC finns stora skillnader i attityder mot arbete. En del ungdomar är aktiva och hakar på de möjligheter som ges även om det handlar om en kortare projektanställning, bemanningsanställning eller deltidsarbete under en kortare period. Det finns även de ungdomar som vill ha arbete men som ej kan tänka sig att ta vilket arbete som helst och att det skulle vara under deras ”värdighet” att ta exempelvis ett städjobb. Denna attityd förändras när ungdomen arbetat ett tag och inser att det handlar om ett arbete som genererar lön och att de får uppskattning av kollegor. Ytterligare en grupp av ungdomar som beskrivs av de respondenter som arbetar med UC är de tjejer och killar som har fått dåliga erfarenheter av att söka arbete och ”gett upp hoppet”. En del lämnar in ansökningar och finner att de

har dåliga meriter eller saknar de erfarenheter som krävs. Efter att ha lämnat in flertalet ansökningar och fått nej på samtliga börjar motivationen sänkas.

Många av de arbetslösa ungdomarna har både en mor och en far som är arbetslösa eller sjukskrivna och en av respondenterna som arbetar med de arbetslösa ungdomarna funderar över huruvida de bilder av arbete och vardag man får med sig hemifrån kan vara en bidragande orsak. Om man ej har med sig det hemifrån att man ska gå till arbetet varje dag kan det kanske vara svårt att skapa en korrekt bild av vad arbetslivet innebär både gällande krav och möjligheter.

Vid längre tid i arbetslöshet skapar ungdomarna nya rutiner. Exempelvis tränar de på förmiddagarna och fikar på eftermiddagarna – att söka arbete upplevs inte hinnas med. Detta är något generellt enligt de respondenter som arbetar vid UC och ungdomar följer detta mönster oavsett varifrån de kommer.

Respondenterna vid UC upplever att det finns en annan attityd gentemot arbete idag. Ungdomarna vill ha en provotid för att lista ut vad de vill med sina liv. Enligt de intervjuade känner inte ungdomarna att de ska ta en anställning för att göra rätt för sig. De är hellre arbetslösa än tar ett arbete under deras värdighet. Förr var arbetet ett sätt att försörja sig medan det idag är ett sätt att förverkliga sig. I övrigt ser ett antal ungdomar på arbete som livstids anställningar – något som ej stämmer i verkligheten. Ungdomarnas rädsla av att bli fast på ett ställe hela livet på en arbetsplats som är oattraktiv anses, av de respondenter som arbetar vid UC, vara obefogad då många anställningar idag är deltidsanställningar och anställningar i kortare perioder. Attityden hos ungdomar sägs av respondenterna vid UC gått från att man själv är drivkraft om man vill någonstans till att ungdomarna vill ”ha allt serverat på silverfat”. Detta tar sig även uttryck i att många av de unga arbetslösa vet vad de har för rättigheter gällande arbetslöshetsförsäkringar (A-kassa och Alfakassa) – dock är det inte alla som vet vad de har för skyldigheter mot dessa försäkringar.

En fundering som lyfts fram är huruvida ungdomarna är så särskilt utmärkande i arbetslöshetsstatistiken, den tros vara mest märkbar p.g.a. den drastiska ökningen. Oavsett utbildning, ålder, eller erfarenhet så är antalet fasta jobb begränsade och idag består arbetsmarknaden mest av tillfälliga och projektanställningar och liknande. Antalet anställningar har minskat och med den minskningen har glappet ökat mellan det att man avslutar gymnasiestudier till det att man ska träda in i arbetslivet. Ett antal av intressenterna anser att skolan borde ta ett större ansvar så att man ej enbart blir ställd utanför porten den dagen man tar studenten. Långt ifrån alla har ambitionen att läsa vidare direkt efter gymnasieexamen – eller över huvudtaget. Fler anser det vara viktigt att skolan skapar en röd tråd och att man redan från början poängterar det faktum att man efter gymnasieutbildningen ska ut i arbetslivet – samt att väldigt få anställningar idag är tillsvidare anställningar. Gymnasieutbildningen är ej enbart för egen vinning – att man ska lära sig räkna, skriva och läsa – utan i slutändan ska utbildningen generera skatteintäkter till staten så att samhället går runt. Det är med andra ord viktigt med en koppling till arbetslivet – temadagar, aktualisering av frågan, föra någon form av reflektivt resonemang kring vad som ska komma en dag. Vid samtal med studie- och yrkesvägledarna så framkommer det dock att Fågelviksgymnasiet är väldigt aktiva med att ge information kring individuella val och inriktningar, det hålls en gymnasiemässa, information till studenterna under det tredje året under vilket man klargör det svenska

utbildningssystemet och grundläggande behörighet – pratar om utbildningar och Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan kommer på besök. Utöver detta håller de i en framtidsdag för de elever som går andra året som Svenskt Näringsliv håller i. För mer detaljerad information om Studie- och Yrkesvägledarnas informationsgivande se bilaga 3.

Attityder och värderingar hos gymnasieeleverna gällande arbete

Utifrån enkätundersökningen bland gymnasieeleverna sammanställdes tabell 1. Här går att utläsa att 125 elever av 153, alltså 82 %, aldrig besökt arbetsförmedlingen under det gångna läsåret. Detta trots att enkätundersökningen utförde ca två veckor innan sista datum för ansökningar till högskola. De som besökt Arbetsförmedlingen har oftast besökt kontoret i Tibro för att söka sommarjobb, några har besökt AF för att få mer information kring vidarestudier. Ett fåtal har besökt Arbetsförmedlingen via Internet och än färre har besökt både hemsidan och kontoret. Vid överblick av tabell 1 framgår att av de elever vid El- och Industriprogrammen som svarat på enkäterna finns det inte någon som besökt AF under det gångna läsåret. Eleverna från Teknik-, Bygg- eller Fordonsprogrammen är de som i nämnd ordning har högst procentuella siffror i att inte besökt AF under det gångna läsåret. De utbildningar med högst procentuell frekvens av besök vid AF är Naturvetenskapliga-, Barn och fritids-, Samhällsvetenskapliga samt Estetiska programmen. Det finns en tanke hos Studie- och yrkesvägledarna vid gymnasiet att de som läser yrkesförberedande utbildningar har en tydligare bild av vilka vägar de kan ta efter gymnasiet och enkätundersökningen påvisar att dessa elever är mindre villiga att läsa vidare efter gymnasiet. Att det är just eleverna från El-, Industri-, Teknik-, Bygg- och Fordonsprogrammen som besökt AF minst under det gångna läsåret är mot den bakgrunden logiskt. Att det är eleverna från Natur- och Samhällsvetenskapliga programmen samt eleverna från Media och Barn och Fritid som besökt AF mest under det gångna läsåret går i linje med det faktum att dessa elever ej har en klar arbetsmarknad efter genomgången gymnasieutbildning vilket gör att de flesta är villiga att läsa vidare.

Tabell 1, frekvens av besök vid arbetsförmedlingen i de olika utbildningarna.

		Antal besök på AF under det gångna läsåret					Total
		Ingen gång	1 gång/termin	2 ggr/termin	1 gång/vecka	Oftare	
Gymnasieprgrm	Barn och Fritid	8	2	0	1	1	12
	Bygg	8	1	0	0	0	9
	El	9	0	0	0	0	9
	Estet	11	2	1	0	0	14
	Fordon	14	2	0	0	0	16
	Industri	8	0	0	0	0	8
	Media	10	2	0	0	0	12
	Natur	16	7	1	0	0	24
	Samhäll	26	6	1	0	0	33
	Teknik	15	1	0	0	0	16
Total		125	23	3	1	1	153

Efter sammanställning av enkätstudien (se bilaga 1) vid Fågelviksgymnasiet framgår det att enbart 95 av 153 svaranden (62 %) vill fortsätta arbeta inom ett område som anknyter

till deras utbildningar, detta främst inom programmen Bygg, El och Fordon. 48 elever av de 153 svarande (ungefär 31 %) vill arbeta inom områden som inte anknyter till deras utbildningar, detta främst inom programmen Barn och Fritid och Media. De överblivna 10 eleverna (ca 7 %) vet ej vad de vill arbeta med. Exempel på de som ej vill arbeta inom områden som anknyter till deras utbildningar är; två ungdomar som läser Barn och Fritid vill arbeta som CNC-tekniker på VOLVO respektive inredningsdekoratör, en av respondenterna på Byggprogrammet vill arbeta som ”gympalärare”, En av respondenterna på Elprogrammet vill arbeta som polis, av de respondenter som läser estetisk linje vill de bland annat arbeta som; hippolog, förskolelärare, veterinär och inom räddningstjänsten. Det ter sig som att ungdomarna vill arbeta inom yrkeskategorier som anknyter till deras intresseområden snarare än deras gymnasiekompetens.

Om man ser till hur många som vill arbeta i Tibro svarar 46 av de 150 svarande (31 %) att de skulle kunna tänka sig att arbeta i Tibro om de fick ett arbete de trivdes med, övriga anledningar är att de är knutna till idrottsföreningen, kommunen anses vara ett bra ställe för barn att växa upp i och att de har sina familjer och vänner i kommunen. Ett antal svarar att de kan tänka sig att arbeta i Tibro om de fortfarande bor kvar och ett fåtal skulle arbeta i Tibro om det var det enda som fanns att välja på. 104 elever (69 %) vill ej arbeta i Tibro i framtiden. I dessa procent ingår ett antal av de elever som kommer från andra kommuner, 17 av eleverna anger att de kommer från Hjo, Karlsborg, Töreboda eller Skövde. De skäl eleverna som bor i Tibro uppger vid motivering av att ej arbeta i Tibro är följande: tråkig stad och kommun, finns inga arbeten, vill komma härifrån, vill bo söder ut, tycker inte om Tibro som stad, finns inte mycket attraktivt i Tibro, för liten kommun, har inte fått så bra bild av Tibro, ingen framtid och en del har ingen anledning. Många menar att de vill ifrån staden de närmare åren för att senare komma tillbaka när de har familj.

Attityder och värderingar hos de arbetslösa ungdomarna gällande arbete

Av de ungdomar som är verksamma i KUP har de flesta haft praktik inom något eller fler områden som anknyter till deras gymnasieutbildningar, de har även testat på yrkeskategorier som ej anknyter till deras gymnasiala kompetens. Tre ungdomar, av de åtta som svarat, vill fortsätta arbeta inom ett område som anknyter till deras gymnasiala utbildningar även i framtiden. Av dessa tre har två av ungdomarna har läst yrkesförberedande utbildningar och en har läst studieförberedande utbildning. Av de övriga fem ungdomarna som svarat (de som ej vill arbeta inom ett område som anknyter till deras gymnasiekompetens) har två respondenter läst studieförberedande utbildningar inom ekonomisk samhällsvetenskap och vill läsa vidare inom vård och psykiatri. Två av de ungdomar som ej vill arbeta vidare inom ett område som anknyter till gymnasieutbildningen har gått yrkesförberedande linjer och vill byta riktning helt från att arbeta med service till att arbeta med djur. Den siste ungdomen har ej fullgjort sin gymnasieutbildning men har en del idéer om vad han vill arbeta med i framtiden – bl.a. har han funderingar på egenföretagande inom djurhållning av något slag.

Sex av de respondenter som svarat från KUP anger att de valde sina utbildningar utifrån deras intresseområden medan två respondenter uppger att de ej visste vad de skulle läsa och valde sina gymnasiala utbildningar 1) för att få en bred grund och 2) för att respondenten fick dålig information.

Två av respondenterna anger att de haft sommarjobb utanför Tibro medan de övriga sex menar att de alltid fått arbete i Tibro så de har ej behövt söka sig utanför hemkommunen.

Fem av de åtta svarande vill arbeta i Tibro i framtiden då de trivs i kommunen och har familj och vänner där, en av dessa svarande vill lämna kommunen de närmsta kommande åren för att återvända när det är dags att bilda familj. För två av de övriga tre svaranden spelar det ingen roll om de bor i Tibro – huvudsaken är att de får ett arbete och att de trivs – tredje av dessa övriga respondenter menar på att hon vill bo och arbeta i samma stad och att hon ej vill bo i Tibro.

Hos de ungdomar som är verksamma i UC är värderingarna ej mycket avvikande från värderingarna hos de ungdomar som är verksamma i KUP. Skillnaden är att ungdomarna i UC är mer konkreta med vad de vill arbeta med. De har en klarare uppfattning om vart de vill i framtiden. Av dessa svaranden vill tre respondenter arbeta inom ett område som anknyter till gymnasieutbildningen (samtliga har läst yrkesförberedande utbildningar). De två respondenter som ej vill arbeta inom ett område som anknyter till deras gymnasiala utbildningar motiverar byte av riktning med 1) det finns ej arbeten inom de yrkeskategorier som anknyter till gymnasieutbildningen och respondenten vill praktisera mer samt 2) respondenten ifråga vet ej vad han vill göra.

Tre av de svarande har haft anställningar inom områden som anknyter till deras gymnasiala kompetens, samtliga har varit anställda inom yrkeskategorier utan särskilda förkunskapskrav. Av de fem som svarat på enkäten vill fyra arbeta i Tibro i framtiden. Anledningar till detta är att det är nära till hemmet, kostsamt att pendla, respondenten ifråga har ej körkort och de trivs ganska bra i kommunen. Den respondent som ej vill arbeta i Tibro anger skälet att Tibro är en död kommun.

Slutsatser och analys – ungdomarnas attityder och värderingar gällande arbete

Enligt intressenterna har många ungdomar inställningen att ”det löser sig på något sätt”. I studien av Wrede-Jäntti m.fl. (1999) finner ungdomarna från Göteborg att en kortare tid i arbetslöshet som stigmatiserande men räknar ändå med att få ett arbete i framtiden. Det finns även de som ej vet vad de vill överhuvudtaget. Denna mentalitet speglar den ungdomstyp som Wrede-Jäntti m.fl. (1999) kallar de *senstartade* – ungdomar som inte är särskilt aktiva på arbetsmarknaden och som har diffusa framtidsplaner men ändå har förhoppningen om att de ska få ett arbete förr eller senare. De *senstartade* är inte den största gruppen av ungdomar. Det finns en majoritet som vet vad de vill och kommer dit. Enligt Fürth m.fl. (2004) är detta en andä som kännetecknar dagens unga – särskilt flickor. Denna grupp är de som Wrede-Jäntti m.fl. (1999) skulle kalla *mainstreamungdomar*. Något som skiljer sig från Fürth m.fl. (2001) studie är att en del av ungdomarna i Tibro vill ha ett arbete för att försörja sig. Detta är något som kännetecknar den grupp som Fürth m.fl. (2001) refererar till som *arbetstagarna* – en andä som kännetecknar 40-talisterna. Intressenterna betonar dock att ungdomarna kan tänka sig att ta vilket arbete som helst bara det ej är under deras värdighet – ointressanta och oattraktiva arbeten. Wrede-Jäntti m.fl. (1999) finner liknande resultat i sin studie. Ungdomarna från Göteborg vill ej ta vilka arbete som helst. De är obenägna att ta ointressanta och oattraktiva arbeten vid exempelvis hamburgerkedjor eller städjobb. Ungdomarna i Tibro är mest ointresserade av städjobb, i övrigt har de arbetslösa praktiserat och arbetat med jobb som ej krävt förkunskapskrav.

Det finns även de ungdomar i Tibro som beskrivs vara aktiva och hakar på de möjligheter som ges även om det handlar om att med kort varsel bege sig till anställningsintervjuer för kortare projekt eller vikariat/deltid. Dessa ungdomar har liknande inställning till arbete som den grupp ungdomar Wrede-Jäntti m.fl. (1999) refererar till som *entreprenörerna*.

Fürth m.fl. (2001) menar att vi gått från att vara *arbetstagare* (man arbetar för att kunna försörja sig) till att vara *medarbetare* (man vill ha arbetsmiljöer som stimulerar intellektuellt, socialt och fysiskt) för att bli *volontärer* (man vill arbeta med något man brinner för) för att idag vara *legoknektar* (man strävar efter förmåner, titlar och karriärmöjligheter). Denna utveckling hos den svenske arbetstagaren bör avspegla en utveckling på den svenska arbetsmarknaden. Ett par av respondenterna menar att det var lättare att få arbete tidigare när man sökte anställning eftersom det ej var direkt utslagning vid början. Idag är kraven högre och arbetssökande ska ha rätt kompetens. Samtidigt vill ungdomarna arbeta med något de finner intressant och vill ej ödsla tid på ointressanta aktiviteter (Fürth m.fl., 2004) – av denna anledning duger inte vilket arbete som helst utan ett antal av ungdomarna vill enbart ha ”drömjobbet”. Dock verkar de flesta av ungdomarna i Tibro vara *volontärer* och *arbetstagare*. Ett mindre antal kan kallas *medarbetare*. Men, det finns ej några klara *legoknektar*. Har dessa redan sökt sig från Tibro och vidare till högskolor samt ut på den svenska arbetsmarknaden? Det finns inga större karriärmöjligheter i Tibro - Tibro är troligtvis inte en stimulerande miljö för *legoknektar*.

Vid sammanställning av enkäten vid gymnasiet (se bilaga 1) framkommer det att 63 % vill arbeta inom ett område som anknyter till deras gymnasiekompetenser – alltså vill 37 % inte arbeta inom ett område som anknyter till deras gymnasiala kompetens. Undersökningen av Nyssölä (1998) visar att de som arbetar med arbetslösa ungdomar i Finland ej kan förutspå hur ungdomarna kommer att röra på sig mellan olika yrken efter gymnasieutbildningen. Det är främst inom Barn- och Fritidsprogrammet samt Medieprogrammet som man vill byta inriktning. Dessa ungdomar har ofta valt sina utbildningar då de ej visste vad de ville läsa eller för att de ville läsa en ”roligare” utbildning för att orka med de teoretiska delarna. Det är främst inom programmen Bygg, El och Fordon som man vill arbeta inom ett område som anknyter till gymnasieutbildningen. Dessa har ofta valt sina utbildningar medvetet utifrån egna intresseområden. Dessa ungdomar tycks vara *volontärer* redan vid ansökning till gymnasiet. Avsaknaden av dessa utbildningsbakgrunder hos de som kommer till UC tyder på att dessa ungdomar finner arbete efter gymnasiet. Ett drag som kännetecknar volontären och som överensstämmer på de arbetslösa ungdomarna är att de genom sina praktikplatser försöker finna sina intresseområden och arbeta inom dem. Som Fürth m.fl. (2004) menar är dagens unga individualister och anser sig ha rätt och möjlighet att forma sina egna liv. Den personliga friheten och möjligheter att fatta egna beslut spelar mycket stor roll. Det är framträdande hos ungdomarna både vid gymnasiet, KUP och UC att de överlag är målmedvetna gällande framtida yrken – även om de inte alltid vet om de kommer nå sina mål. Gemensamt för samtliga ungdomar, oavsett om de går sista året på gymnasiet eller är verksamma i något av de arbetsmarknadspolitiska programmen, är att de vill läsa vidare och arbeta inom områden som anknyter till deras personliga intressen

snarare än deras gymnasiala kompetens (en stor del av de som läser utbildningar såsom bygg, el eller fordon har dessutom valt sina utbildningar utifrån privata intressen).

Samtliga av de ungdomar som anger att de ej vill arbeta i Tibro i framtiden motiverar detta med att staden är oattraktiv för dem. De svarar alltså på frågan om de vill arbeta i Tibro med att de ej vill bo i Tibro. Frågan kan vara formulerad på ett tvetydigt sätt, om inte tyder svaren på att de medvetet eller omedvetet kopplar Tibro som arbetsplats till Tibro som hemkommun. Är detta en inställning som får konsekvenser för pendlingsvilligheten? Är det så att ungdomar idag vill bo och arbeta i samma stad. Undersökningen av Gustafsson (2003) visar att de arbetslösa är mer benägna att byta yrke än vad de är att pendla eller flytta. Detta avspeglas även i det faktum att många av de arbetslösa idag är mer benägna att söka arbete inom yrkeskategorier som de ej har kompetens för eller erfarenhet av snarare än ett större geografiskt område.

Vad har ungdomarna i Tibro för värderingar kring studier?

Reflektioner hos intressenterna

De som arbetar vid UC har uppfattningen att ungdomarna som kommer till gruppen oftast inte har gått Naturvetenskapliga programmet (NV). Överlag har ungdomarna genomgått Barn och Fritid (B&F) och Medieprogrammet (MP). I övrigt är det spritt bland gymnasiekompetenser; några från Samhällsprogrammet (SP), någon från Byggprogrammet (BP) respektive Träteknisk utbildning (TE). Enligt en av respondenterna som arbetar vid UC ökar antalet arbetsökande med högskoleutbildning/-kompetens i gruppen.

En av respondenterna resonerar kring huruvida de flesta kanske går de studieinriktade programmen för att läsa vidare och att de eleverna redan bestämt sig för att gymnasiet är en mellanstation. Det är oftast eleverna på SP och NV som, enligt respondenterna vid UC, går vidare direkt till högskola. Enligt en av intressenterna finns det många ungdomar vid UC som har tankar på att läsa vidare men som ej har fullständiga betyg och därför måste läsa upp betygen för att komma vidare. Många kommer direkt från KUP, vilken (enligt respondenterna) är en bra form för att prova på vad man kan, testa olika arbetsplatser och se vad man vill göra. Dock finns de som inte kommit någonvart när de går över till UC. Ungdomarna som kommer från KUP har inte djupare kunskaper om vad de vill och hur de ska komma dit än de ungdomar som kommer till UC direkt från arbetsmarknaden eller arbetslöshet.

Om man vänder sig till gymnasieskolans studie- och yrkesvägledare får man en bild runt ungdomarnas inställningar vilka beskrivs som positiva – ungdomarna vill jobba och skaffa sig en utbildning. Gymnasiet har 11 program varav vissa är yrkes- och andra är studieförberedande. De flesta gymnasieungdomar vill dessutom röra på sig efter gymnasiet och inte stanna kvar i kommunen. Förr om åren har många sökt högskola. Tibrokommun ligger idag statistiskt lägre när det gäller antal elever som söker högskola direkt efter gymnasiet men de ligger däremot statistiskt högt gällande elever som läser vidare innan 25 år – de klarar sig dessutom bra (genomgår högskoleutbildning och plockar ut examen). Om man ser till de praktiska, yrkesinriktade utbildningarna så finns det en tudelning bland eleverna. Vissa tycker att det räcker mer än väl med gymnasieutbildningen medan andra vill läsa vidare. Vissa är skoltrötta medan andra vill ”köra på”.

Oavsett om man går Medieprogrammet eller SP (en praktisk eller teoretisk utbildning) får man grundläggande behörighet för vidare studier. Man kan även göra tillval av kurser som kan förbättra ens position vid sökande av vidareutbildningar - många väljer exempelvis matte B istället för en praktisk kurs (för mer detaljerad information runt utbildningarnas innehåll och möjligheter till tillval se bilaga 4). Under de mässor som ges inför gymnasievalet i nian får studie- och yrkesvägledarna många frågor runt vad de olika utbildningarna leder till, vart man kan komma att stå efter tre års gymnasieutbildning. Flertalet elever är mycket seriösa medan andra ser skolan som rolig och att man tar itu med frågor kring arbete och vidare studier efteråt. Vad Studie- och Yrkesvägledare (SYL) ser är att när eleverna väl går sina utbildningar, och ska göra tillval bland kurser och inför studenten, är de elever som går Barn och Fritid och SP mest osäkra. De som går de yrkesinriktade programmen får mycket information genom sina kontakter med näringslivet, de vet vad som kommer på arbetsmarknaden, har en mer tydlig bild och därav kommer de eleverna inte lika ofta till SYL som eleverna vid de teoretiska programmen – framför allt SP. Eleverna på SP vill ofta ha mycket konsekvensbeskrivningar, de vill ha reda på följderna av deras val. Dessa elever behöver även mycket vägledning kring vilka de är som person, vad de vill och vad de har för framtid. Denna tendens är starkare hos dem som går SP än de som går NV eller tekniska programmet. Det finns givetvis exemplar vid alla inriktningarna men om man ser till grupperna så existerar det en skillnad. Den könsskillnad som finns är att tjejerna är mer oroliga och börjar fundera mycket tidigare på framtiden samt att de söker mer vägledning och information. Killarna kommer till SYL men de söker inte vägledning på samma sätt som tjejerna utan vill ha mer rent informativa bitar. Tjejerna upplevs av SYL bli oroliga två år innan examen över hur och om de ska klara sig medan killarna inte är lika oroliga eller ”gör så stor grej” av examen.

Samtliga program på gymnasiet har enligt SYL nytta på sitt sätt och det är ovanligt att man får arbete direkt efter avslutade gymnasiestudier. De flesta programmen handlar om att eleverna ska bli förberedda på att läsa vidare. Detta är studie- och yrkesvägledare (SYL) och lärare noga med att förmedla till eleverna och eleverna tar i sin tur till sig detta budskap och vet att de får vara beredda på att läsa vidare. Enligt SYL finns inte någon som exempelvis tror att de blir barnskötare efter avslutat program inom Barn och Fritid. Ungdomarna upplevs vara realistiska, de tror inte att de är färdiga efter gymnasieutbildningen utan är medvetna om att de får gå vidare. Att gå en praktisk utbildning som ger en grundläggande behörighet kan enligt SYL vara räddningen för flera elever som är skoltrötta men som kan finna motivation i att gå en utbildning de finner givande och intressant.

Dessvärre finns upplevelsen hos en del intressenter att många hamnar på Barn och Fritid p.g.a. otillräckliga betyg, trots att man hellre velat utbilda sig på något annat program. Ett par av respondenterna funderar även på huruvida ungdomarna söker sig till yrkesinriktade program för att de är ”enklare”, mer bekväma. Dessa utbildningar har inte lika högt antal skriftliga prov som de studieförberedande utbildningarna - det handlar om praktiska bitar man ska gå igenom. Resonemanget förs även in på de mer studieinriktade programmen och det finns en fundering på om eleverna behöver lägga mer tid på dessa utbildningar för att komma vidare. Många av de som kommer till UC har t.ex. Barn och Fritid eller Medieprogrammet som utbildningsbakgrund.

Eftersom Tibro har en gymnasieskola upplever en del av de intervjuade respondenterna att ungdomarna tenderar att söka vissa linjer bara för att komma in på gymnasiet i hemkommunen och upplevelsen finns att många av de elever som går på gymnasiet i Tibro är de ungdomar som ej kommer in på andra utbildningar – med högre intagningskrav - och de som ej har aspiration att läsa vidare. Det finns en upplevelse att många väljer att utbilda sig på gymnasiet i hemkommunen för att de känner trygghet där, dessa stannar även kvar efter avslutad gymnasieutbildning.

Attityder och värderingar hos gymnasieeleverna gällande studier

Av enkätundersökningen bland gymnasieeleverna går att utläsa att en övervägande majoritet ej besökt SYL under det gångna läsåret (se tabell 3). Denna majoritet består av 101 elever och utgör ca 65 % av de 156 respondenterna. 34 elever har besökt SYL 1 gång/termin, 16 elever har besökt SYL 2 ggr/termin, 3 elever har besökt SYL 1 gång/månad och 2 elever har besökt SYL 2 ggr/månad. Ingen av de elever som läser NV programmet har besökt SYL under det gångna läsåret och de som mest frekvent besökt SYL är Barn och Fritidsprogrammet.

Tabell 2, frekvens av besök hos Studie- och Yrkesvägledare i de olika utbildningarna.

		Besök hos SYL under det gångna läsåret					Total
		Ingen gång	1 gång/termin	2 ggr/termin	1 gång/månad	2 ggr/månad	
Gymnasieprgrm	Barn och Fritid	2	7	2	0	1	12
	Bygg	7	2	0	0	0	9
	Ei	7	2	0	0	0	9
	Estet	7	2	4	1	0	14
	Fordon	15	1	0	0	0	16
	Industri	5	3	0	0	0	8
	Media	9	0	1	1	1	12
	Natur	25	0	0	0	0	25
	Samhäll	14	14	6	1	0	35
	Teknik	10	3	3	0	0	16
Total		101	34	16	3	2	156

Sammanställningen av enkätstudien (se bilaga 1) visar att flertalet elever - 118 av de 156 svarande (76 %) - vill läsa vidare efter avslutade gymnasiestudier. Dock vill majoriteten vänta ett år, den näst största gruppen vill vänta tre år och en samling elever vill studera redan till hösten. Dock visar det sig att flertalet i den sista kategorin ej vet vad de vill läsa, och detta två veckor innan sista ansökningsdagen (för högskolestudier), så framtiden får visa om praktiken stämmer överens med teorin.

Av de elever som planerar att läsa vidare vill 65 elever av de 120 elever som svarat på enkäten (ca 54 %) läsa vidare inom ett område som anknyter till deras gymnasiestudier.

Av de elever som ej planerar vidarestudier vill majoriteten arbeta och tjäna pengar istället. Många av pojkarna planerar att göra lumpen. Ett fåtal elever vill ”se sig omkring och sedan kanske läsa vidare”, ”ta det lugnt, njuta av sommaren och sedan se vad som händer” samt ”ta det lugnt och åka utomlands i ett par år”. Vid en närmare titt på enkätmaterialiet förefaller denna senare kategori av ungdomar (som vill ta det lugnt ett tag

innan de bestämmer sig för vad de vill göra i form av arbete och eventuella studier) tillhöra enbart två av gymnasieprogrammen; Barn och Fritid samt Estetiska programmet. Bland de elever läser yrkesinriktade utbildningar finns de elever som nämner att de vill skaffa lägenheter och familjer – främst från Fordonsprogrammet och det Tekniska programmet med inriktning mot träteknik.

Attityder och värderingar hos de arbetslösa ungdomarna gällande studier

De arbetslösa ungdomar som är verksamma i KUP har olika inställning till vidarestudier. Tre av de åtta respondenterna från KUP ska läsa vidare i höst. En av de åtta respondenterna är osäker på om det är aktuellt att läsa vidare – i sådana fall inom tre år. Tre av de svarande anger även att de kommer att läsa vidare inom tre år. En respondent anger att det är aktuellt att läsa vidare inom tio år. Framträdande är att samtliga är intresserade av att läsa vidare inom områden som anknyter till deras intressen och genomförd praktik snarare än deras gymnasieutbildningar. Gemensamt för samtliga är att de är mer intresserade av att ge sig ut i arbetslivet de närmsta åren för att därefter återvända till skolbänken.

Om man ser till de svaranden som är verksamma i UC är tre osäkra på om de kommer att läsa vidare, detta är i sådana fall aktuellt inom en tioårsperiod. En av dem som svarat på enkäten vill inte läsa vidare utan arbeta istället. Den femte svarande kommer att läsa vidare inom tre år. De vidareutbildningar som är aktuella anknyter (som hos de ungdomar som är verksamma i KUP) snarare till personliga intresseområden än utbildningsbakgrunden.

Skillnaderna mellan de två grupperna är att ungdomarna vid UC uttrycker en större osäkerhet inför vidarestudier än ungdomarna som deltar i KUP. Ungdomarna vid UC har dessutom ett längre tidsspann inom vilket det är rimligt med vidarestudier, de planerar vidarestudier inom en tioårsperiod i jämförelse med ungdomarna vid KUP som överlag planerar vidarestudier inom ett treårsperiod.

Slutsatser och analys – ungdomarnas attityder och värderingar gällande studier

Intressenterna menar att det är få som kommer till UC som har naturvetenskaplig gymnasiekompetens. Lockar de teoretiska programmen till sig en annan sorts elever än de som går praktiska linjer? Att det är eleverna från SP och B&F som är mest osäkra (de från SP är mest ångestdrivna) gällande framtiden och vad de vill göra går i linje med det faktum att många elever läser SP för att de ej vet vad de vill läsa och genom denna utbildning får en bred grund att stå på. Ett antal läser B&F då de ej vet vad de vill läsa eller ej har tillräckliga betyg för att komma in på sina första hands val. Om man jämför NV och de praktiska programmen (ej B&F) finns en tydlig skillnad; de som läser ex. El, Bygg, Fordon gör det för att de är intresserade av områdena och vill arbeta inom dessa områden i framtiden - *volontärer*. De som läser NV gör detta för att läsa vidare – är dessa elever *legoknektar*? Är det *volontärerna* (inom främst Bygg, EL och Fordon) som blir kvar i Tibro och formar nästkommande generation? Mot bakgrund av att en del ungdomar (de inom Media, B&F, Estetiska, SP, NV) utbildar sig inom områden där den lokala arbetsmarknaden är svag, måste många *volontärer* söka sig vidare till andra städer. Är det *medarbetarna* och *arbetstagarna* bland utbildningarna som blir kvar i Tibro? De tidigare nämnda *volontärerna* (som ej har en plats på den lokala arbetsmarknaden) ligger i riskzonen för att bli vad Wrede-Jäntti m.fl. (1999) kallar de *frustrerade*. De går in i sitt

arbetsökande med förhoppning om anställning men är ej önskade av den lokala arbetsmarknaden samt att de får tuff konkurrens på den regionala och nationella arbetsmarknaden då dessa utbildningar är vanligt förekommande på de omgivande och de svenska gymnasierna. Om de upprepat får negativa bemötanden från arbetsgivare börjar deras motivation sänkas och de passiviseras.

Enbart 65 % av gymnasieeleverna har besökt SYL. Troligtvis eftersom de som går praktiska utbildningar såsom Bygg, EL och Fordon har kontakter med näringslivet som ger eleverna goda bilder av vart de ska näst. Ingen av de elever som läser NV anger att de besökt SYL. Samtidigt nämns inte NV som utbildningsbakgrund hos ungdomarna vid UC. Hur ska detta tolkas? Vet de redan vart de ska – går de målmedvetna ungdomarna i Tibro NV? Detta är ännu ett tecken på att eleverna vid NV skulle vara *legoknektar*. Eller, kommer dessa elever tillbaka och bidrar till den ökande gruppen av arbetslösa ungdomar med högskolekompetens?

Hos ungdomarna i de arbetsmarknadspolitiska programmen finns en osäkerhet om att läsa vidare. De ungdomar som är verksamma vid KUP planerar att i sådana fall läsa vidare inom tre år, de som är verksamma vid UC har ett tidsspänn på tio år. Blir ungdomarna mindre benägna att läsa vidare desto längre de är ute på arbetsmarknaden? Vad de vill läsa vidare inom anknyter till personliga intresseområden snarare än gymnasial kompetens. Något som stämmer överens med de resultat Fürth m.fl. (2004) funnit; att det är viktigt att forma livet efter eget tycke samt att detta är en rättighet.

Ungdomarna upplever enligt Fürth m.fl. (2004) att de har skyldighet mot sig själva att fatta rätt beslut och lärt sig att inte ödsla tid på ointressanta aktiviteter. Detta tar sig uttryck, hos ett antal av Tibroungdomarna, i att de vill praktisera innan de tar beslut om vidarestudier – detta för att säkerställa att de ej läser en utbildning som de ej vill arbeta inom. De vill även ”pröva på” en rad yrkeskategorier innan de bestämt kan säga vad de vill arbeta med i framtiden.

Ytterligare en aspekt är att ungdomarna anger att de har hamnat på sina utbildningar av: ”ren slump”, ”för att jag inte ville ha några läxor” eller för att betygen ej har räckt till för att komma in på 1:a handsvalet. Hur ska man då göra med alla dessa ungdomar som går ”fel” gymnasieprogram eller hamnat på sitt program av ren slump?

Vid intervjuer ges olika bilder av ungdomarna - beroende på vem man talar med så får man olika beskrivningar av ungdomarna i Tibro kommun. Arbetsmarknadskonsulenten inom KUP och Studievägledarna beskriver dem som väldigt positiva, motiverade och medvetna medan det ges en mer negativ bild från dem som arbetar med UC. Viktigt att påpeka är att det inte är alla ungdomar i Tibro kommun som är negativt inställda. Det är 14 % som är arbetsökande av samtliga ungdomar (alltså har 86 % arbete) och av dessa 14 % så är det enbart ett fåtal som är negativa och som blir problematiska i längden. Dock är det denna grupp som blir kvar i arbetsmarknadspolitiska och därför utmärker sig och skapar en skev bild över samtliga arbetsökande ungdomar. Dessa ungdomar fångas ej upp förrän de kommer till UC och det är därför man kan få negativa indikatorer från den personal som arbetar med dessa ungdomar vid UC. Det är troligtvis inte de omotiverade oengagerade ungdomarna som kommer till studie- och yrkesvägledarna för information om arbete och studier. Dessa ungdomar anmäler sig troligtvis inte heller frivilligt till KUP. När de däremot blir 20 år kallas de till UC. Respondenterna vid UC ger

en mer bister bild och talar om en grupp av ungdomar som är osäkra i sina identiteter (finns även några i KUP och som kommer till SYL) och vad de ska/vill göra, omotiverade och negativa. Även ungdomar som är positiva när de kommer till studie- och yrkesvägledare samt UC är osäkra på mål och syfte i livet och vilka de är. De omotiverade och negativa ungdomarna syns inte hos SYL eller i KUP och frågan är huruvida de fångas upp i de lägre åldrarna. De är 20 år när de kommer till UC och vet inte vilka de är, vad de vill och ska göra och har aldrig sökt eller haft ett arbete.

Vad har ungdomarna för värderingar kring pendling?

Reflektioner hos intressenterna

Enlig arbetsmarknadsverkets årsredovisning 2004 tenderar de arbetssökande i Sverige att hellre söka arbete inom fler yrkeskategorier än inom ett större geografiskt område. Knappt var tredje arbetssökande eller programdeltagare uppger att de söker arbete på andra orter längre bort än de kan dagpendla till. Samtidigt söker nästan 70 % av de arbetssökande anställningar inom yrkesområden de ej har utbildningar för eller har erfarenheter av.

Vid intervjuer med intressenter framträder det tydligt att ungdomarna i Tibro ej är lika villiga att pendla som ungdomar från kommunerna Skövde, Karlsborg och Hjo. Ungdomarna i Tibro uppfattas av intressenterna vara oerhört bundna till sin hemkommun. Är detta något generellt för alla i kommunen? Mellan 2001 och 2003 kan man se att antalet pendlande in till Tibro har minskat medan antalet arbetare som pendlar ut har ökat (se tabell 3).

Tabell 3, Pendling in och ut från Tibrokommun 2003

Stad:	In:	Ut:
Falköping	19	23
Göteborg	8	38
Hjo	256	113
Jönköping	7	9
Karlsborg	247	93
Lidköping	5	15
Mariestad	18	25
Skara	18	20
Skövde	438	967
Stockholm	9	32
Tidaholm	18	23
Töreboda	40	5
Totalt	1118	1635
2001:	1145	1510

Från det att man fyllt 20 år kan man söka Alfa-kassa och då krävs giltiga skäl för att inte pendla, exempelvis att man är ensamstående med små barn. Men, egentligen är man arbetssökande i hela landet från dag ett. Arbetsförmedlaren och den arbetssökande får

utgå från att det är rimligt att den arbetssökande ska få ett arbete inom ett rimligt pendlingsavstånd.

Ungdomarna i Tibro utbildar sig inte till de yrken som traditionellt funnits i Tibro, utan till samma yrken som ungdomar utbildar sig till i omgivande kommuner – exempelvis media, estetiska ämnen, NV, SP, B&F. Om ungdomarna från Fågelviksgymnasiet enbart söker arbete i Tibro är det enligt en av respondenterna inte underligt att det finns ett stort antal arbetslösa. I Tibro är det främst tillverkningsindustrin som söker arbetskraft. Samme respondent resonerar att om ungdomarna i Tibro är flexibla i sin tankar och kan tänka sig att bo i Tibro men pendla till en fem – sex kommuner så borde utbudet av jobb för dem vara ungefär lika stort som för ungdomarna i omgivande kommuner.

Ungefär 45 % av arbetena inom den privata sektorn i Tibro finns inom tillverkningsindustrin, alltså borde hälften av eleverna ha kompetens inom denna sektor men de utbildar sig till annat där den lokala arbetsmarknaden är mycket svagare. Den andra hälften av arbeten inom den privata sektorn finns inom handel och logistik. Enligt en av intressenterna är det okej att läsa en utbildning som ej anknyter till majoriteten av den lokala arbetsmarknaden (trä- och logistikindustrin) om ungdomarna inom kommunen söker arbete inom ett yrkesområde med utbud, men villigheten att pendla eller flytta är inte särskilt stor. Det finns givetvis naturliga skäl till detta. Ungdomarna har både släkt och vänner på samma ställe och det gör det svårare att lämna hemkommunen, samt att det blir desto svårare att flytta till en annan stad om man levt hela sitt liv i Tibrokommun. Det finns enligt respondenterna en grupp ungdomar som vill läsa högskola längre bort just för att komma bort från hemmiljön. En del ungdomar upplevs vara medvetna att ”om jag läser denna utbildning så finns det inga arbeten för mig inom Tibro kommun och jag måste vara beredd på att flytta”.

UC är inriktat på arbete och de praktikplatser som upprättas gör det hos arbetsgivare där det finns ett uttalat anställningsbehov. Detta betyder att om man gör bra ifrån sig och relationen fungerar väl mellan arbetsgivare och den arbetssökande kan praktiken leda till anställning i någon form. Eftersom nätverket runt Arbetsförmedlingen avgör vart det upprättas praktikplatser innebär praktiken inga längre pendlingssträckor för de arbetssökande. De Tibroungdomar som i denna situation måste pendla ser det inte, enligt respondenterna vid UC, som något problem. Respondenterna menar att om man som arbetssökande sitter hemma och ej ser någon ände på arbetslösheten så har man i många fall den sociala kontexten, det sociala nätverket kvar att söka stöd i. Alla skapar sig en meningsfull tillvaro och bara för att man är arbetslös är man inte sysslöslös. Det är i detta läge lättare att vara motståndare till pendling men respondenterna vid UC ser att om den arbetssökande börjar känna att det kan finnas en arbetsgivare som vill ta emot honom eller henne, att den arbetssökande kommer närmre ett arbete, tar detta överhanden. Inte hos alla men hos många.

Men, åsikterna och uppfattningarna är delade och om man ser till de ungdomar som går KUP så är de enligt arbetsmarknadskonsulenterna inte främmande till att pendla för att få en praktikplats inom det yrke man är intresserad av. För dessa ungdomar är det snarare kostnaden som kan vara ett hinder, dock löser många detta genom att arbeta extra på helger och dylikt för att få ihop det till resor.

Enligt en del av intressenterna finns det en nackdel med att ha gymnasium på orten - eleverna lär sig inte att resa. En ungdom i Tibro kan bokstavligen stå stanna innanför kommungränsen till dess han/hon fyller 20 år och slussas över till UC som är förlagt till

Skövde. Det är även svårt att komma ut i näringslivet. Tibro är en liten kommun och det är svårt att exempelvis ordna praktik för de elever som läser Medieprogrammet, något som gäller över hela Sverige.

Attityder och värderingar hos gymnasieeleverna gällande pendling

Sammanställningen av enkätundersökningen (se bilaga 1) visar att ungdomarna, som läser tredje året på gymnasiet, över lag är mer villiga att flytta för arbete och studier än de är att pendla. Fler ungdomar är mer villiga att flytta för arbete än för studier, de är dessutom mer villiga att pendla för arbete än för studier.

Attityder och värderingar hos de arbetslösa ungdomarna gällande pendling

De arbetslösa ungdomarna är mer öppna, än gymnasieeleverna, för att både pendla och flytta för studier och arbete oavsett vilken av de två sysselsättningarna som gäller. Skillnaden mellan de två grupperna av arbetslösa ungdomar är att de som är verksamma i KUP är mer villiga att flytta för arbete eller studier än de är att pendla av dessa anledningar medan de som är verksamma i UC är mer villiga att pendla för arbete och studier än vad de är till att flytta av dessa anledningar. De är mindre benägna att flytta långt eller flytta alls då de bundit sig starkare till orten. De som är verksamma i UC har en medelålder på 22 år (både i verksamheten och i undersökningen) och detta avspeglas i värderingarna och den levnadssituation de befinner sig i. Ett par av ungdomarna vid UC har hus och barn och det märks överlag att de sätter familj och hem framför anställningar. En av respondenterna skriver att han inte kan tänka sig att flytta för arbete med motiveringen ”arbete ska ej få styra så mycket i livet”. De ungdomar som svarat på enkäterna verkar inte se dagpendling till arbete som en problematik – bara det finns goda förbindelser.

Slutsatser och analys – ungdomarnas attityder och värderingar gällande pendling

70% av de arbetssökande i Sverige idag söker arbete inom områden de ej har kompetens eller erfarenhet för, de söker hellre arbete inom fler yrkeskategorier än inom ett större geografiskt område. Något som kan belysas genom Gustafssons (2003) studie som visar att arbetslösa är mer benägna att byta yrke än att pendla, flytta eller acceptera lägre lön – detta orelaterat till tid i eller tidigare erfarenhet av arbetslöshet. Majoriteten av de 306 ungdomar som ingår i Gustafssons (2003) studie finner kraven på att ta lämpligt arbete samt byta yrke eller bransch som rimliga. Däremot finner de arbetslöshetsförsäkringens krav på pendling och byte av bostadsort som för stränga.

Enligt intressenterna är ungdomarna från Tibro mindre benägna att pendla är de från Skövde, Hjo och Karlsborg. Detta anses bero på att ungdomarna blivit trygga på orten. , bland annat genom att ha gymnasium i hemkommunen, kommunens hjälp med feriepraktik och KUP. Ungdomarna behöver inte lämna Tibros kommungräns förrän de blir 20 år och kallas till UC i Skövde. De har enligt intressenterna ej lärt sig resa under de yngre åren. Med tanke på att ungdomarna i Tibro utbildar sig inom områden där den lokala arbetsmarknaden är svag – alternativt där den lokala arbetsmarknaden är stark men ej vill arbeta i Tibro, exempelvis svarande från Elprogrammet (se bilaga 1) – bör ungdomarna vara villiga att pendla men så är ej fallet för alla.

Respondenter vid UC menar att en del ungdomar kan vara ovilliga att pendla när de kommer till verksamheten men att denna attityd förändras när ungdomen förstår att någon tror på dem och att de kan få ett arbete. Bland ungdomarna i de arbetsmarknadspolitiska programmen finns en skillnad i villigheten att pendla beroende på ålder. Gymnasieeleverna vill hellre flytta än pendla för arbete och studier samt hellre pendla för arbete än studier. Ungdomarna vid KUP vill hellre flytta än pendla för arbete eller studier, främst av ekonomiska skäl. De ungdomar som är verksamma vid UC vill däremot hellre pendla är flytta för studier eller arbete, främst av privata skäl såsom familj och hem.

Ungdomarnas upplevelser av de två arbetsmarknadspolitiska programmen KUP och UC

De arbetslösa ungdomarnas upplevelser av KUP

När de åtta respondenterna som svarat på enkäter från KUP får lov att säga själva vad de tycker om KUP som verksamhet går åsikterna isär. Enbart en av de åtta ställer sig helt negativ till KUP som verksamhet på grund av att ersättningen anses vara för låg och ej matcha de utgifter som tillkommer i och med pendling fram och tillbaka till praktikplatserna. En av de övriga sju svarande menar att ersättningen är för låg men att man kan stå ut med den låga ersättningen eftersom praktiken är trivsamt. De övriga sex respondenterna anser att KUP är en bra verksamhet i vilken man får testa på olika yrken och pröva sig fram till vilken väg man ska ta gällande vidarestudier m.m. De som ställer sig positiva till KUP anger att de genom sitt deltagande i KUP mognat, lärt sig olika yrken, att vara självständiga samt att ta mer ansvar och initiativ.

De arbetslösa ungdomarnas upplevelser av UC

Av de arbetslösa ungdomarna som är verksamma vid UC finner två av ungdomarna att de ej lärt sig något av att vara verksamma vid UC, en av dessa två har genomgått en del utbildningar på AF tidigare och ser inte att det var några nyheter i utbildningen vid UC. Ingen av de fem ställer sig negativ till verksamheten men de är olika positiva till verksamheten. De två ungdomar som ej finner att verksamheten lärt dem något beskriver aktiviteterna vid UC som ”bra kurser om man ej gått på AF´s innan – annars är det upprepning” och ”så där”. De övriga tre ungdomarna vid UC anger att de lärt sig att skriva CV, personliga brev, ansökningar till lediga anställningar och intresseanmälningar. Dessa ungdomar beskriver verksamheten vid UC som ”lärorikt och kul”, ”helt okej” samt ”tycker bra om UC, har lärt mig mycket”. En av de fem ungdomarna anger att hon förändrats av att vara verksam vid UC – hon går mer in för arbete nu än tidigare.

Influenser - medias och föräldrarnas roll gällande bilden av träindustrin

Hur stor roll spelar media när det gäller ungdomarnas syn på arbete och studier? Det kan vara svårt att utreda. Det som framgår är att fler av de intervjuade intressenterna anser att media ger en skev bild av träindustrin i Tibro och att det bland annat är därför som ingen ungdom vill praktisera inom träindustrin. Det skrivs väldigt mycket i media kring de negativa aspekterna – nedläggningar, varsel – men sällan om företag som expanderar

eller bygger ut. De respondenter som arbetar med UC menar att denna negativa bild som avspeglas i media påverkar ungdomarna till att anse det vara lönlöst att söka arbete inom de branscher som det enligt media går dåligt för.

Många har även föräldrar och syskon som arbetar inom träindustrin och som färgar ungdomarnas bild av träindustrin. Enligt de intervjuade intressenterna ser ungdomarna ingen framtid inom träindustrin i Tibro. Läget inom träindustrin är enligt flertalet intressenter bättre än vad ryktet säger men det finns exempelvis inte några karriärmöjligheter inom flertalet företag. Samtidigt som media och närstående ger en skev bild om läget inom industrin så vore det enligt IUC en överdrift att säga att industrin kommer att expandera, det kan man inte sticka under stolen med. Det finns i detta fall inga svar om framtiden – det beror på hur bra det går för företagen.

Respondenter som arbetar med UC menar att ett antal av de ungdomar som kommer till gruppen inte har press på sig hemifrån. Idag, menar respondenterna, har föräldrarna oftast en ekonomi som klarar av att barnen bor hemma under tiden de är arbetslösa, ca 57% av de ungdomar som är aktiva vid UC sägs bo hemma hos sina föräldrar. Vad respondenterna undrar är huruvida föräldrarna vet hur stort antal möjliga anställningar det finns och hur föräldrarna ser på arbete. Respondenterna menar att det i dagens läge ej går att förutsätta att man ska få en heltidsanställning och arbeta tills man får en guldklocka. Att vara anställd idag innebär oftast deltidsanställningar och att man får byta arbetsplats. De arbeten som tillsätts genom AF är ungefär 20 % av samtliga anställningar som finns lediga på arbetsmarknaden – de övriga 80 % av de lediga anställningarna tillsätts bland annat genom kontakter eller privat rekrytering. De arbetslösa ungdomarna sägs av respondenterna vid UC ha ett tillräckligt stort kontaktnät för att finna arbete även denna väg men få upplevs vara medvetna om det. En av de övriga intressenterna tror däremot att de arbetslösa ungdomarna ej har tillräckligt stort nätverk omkring sig för att få anställning genom kontakter.

En av respondenterna vid UC tar upp en reflektion gällande familjen; att föräldrar idag vill ge sina barn väldigt mycket men missar att ge dem ansvar.

Enligt en undersökning tidigare i vår (som redogjordes för i media) sades det finnas ett starkt samband mellan huruvida föräldrarna har akademisk examen och ungdomarnas önskan att läsa vidare. Av de elever som svarat på enkäten vid Fågelviksgymnasiet planerar 118 av de svarande att läsa vidare (se bilaga 1). Sammanlagt finns det (hos de elever som svarat på enkätundersökningen vid Fågelviksgymnasiet) 34 fäder med akademisk examen, 86 fäder utan akademisk examen, 51 mödrar med akademisk examen och 76 mödrar utan akademisk examen. Detta skapa följande konstellation: av 150 svaranden lever 22 elever med både en fader och en moder med akademiska examen, 22 elever har en moder med akademisk examen och en fader utan akademisk examen, 10 elever har en fader med akademisk examen och en moder utan akademisk examen samt 60 (40 %) elever lever med två föräldrar utan akademisk examen - 17 elever vet ej vad deras föräldrar har för utbildning. Av dem som vill läsa vidare (118 elever) har 54 elever (47 %) en moder utan akademisk examen, 47 elever (41 %) har en moder med akademisk examen och 14 elever (12 %) vet ej vad deras moder har för utbildning. Av dem som vill läsa vidare (118 elever) har 57 elever (49 %) en fader utan akademisk examen, 35 elever (32 %) har en fader med akademisk examen och 22 elever (19 %) vet ej vad deras fader har för utbildning. Sammanlagt har 54 elever med säkerhet en eller två akademiska föräldrar. Om man jämför denna siffra (54 stycken elever) med det antal som planerar att

läsa vidare (118 stycken elever) går detta resultat mot vad vårens undersökning visat. Tibroungdomarna kan sägas vara, med tanke på utbildningsbakgrunden hos föräldrarna, ovanligt villiga att läsa vidare.

I resultaten från enkätundersökningen vid Fågelviksgymnasiet går att utläsa att det program som har flest elever vars föräldrar har akademiska examen är NV. Vid de övriga utbildningarna har majoriteten av elever föräldrar utan akademiska examen.

Samtidigt visar studien att enbart 4 av de 152 svarande gymnasieeleverna är intresserade av att arbeta inom ett område som modern arbetar inom (dessa läser SP och Estetisk linje) och 9 elever är intresserade av det område fadern arbetar inom (dessa läser Byggprogrammet, Estetiskt program, Fordonsprogrammet, Industriprogrammet och SP).

Slutsatser och analys – influenser

Föräldrarnas utbildningsbakgrund eller arbete spelar ej stor roll för ungdomarnas val av vidarestudier eller framtida arbete. I ett fåtal fall vill ungdomarna arbeta inom samma yrkeskategori som deras föräldrar. Att akademisk utbildning hos föräldrarna skulle vara en avgörande faktor för ungdomarnas inställning till vidarestudier är ej gällande hos de ungdomar i Tibro som läser sitt sista år vid Fågelviksgymnasiet. Mer än dubbelt så många elever vill läsa vidare jämfört med det antal som vet att de har en eller två akademiska föräldrar.

Enligt respondenterna visar media en negativ bild av träindustrin i Tibro, en bild som är dystrare än verkligheten. Detta anses påverka ungdomarnas intresse av denna sektor. Media visar alltid nyheter när det går dåligt; när det är nedläggningar och varsel. Detta färgar bilden av träindustrin i Tibro. Man ska inte tala osanning och försöka säga att Tibros träindustri går mot en ljus framtid för det kan ingen veta i dagens läge. Men, det finns säkerligen fler möjligheter än vad ungdomarna har uppfattning om. Ännu en aspekt är hur föräldrarna belyser sina arbeten inom industrin. Hur pratar man om sin egen industri i hemmen? Många ungdomar som har utbildning inom industrin anser det även vara till mer nytta om deras föräldrar får ett ledigt arbete än de själva och därför söker de inte anställningar som deras föräldrar har utbildning till, särskilt inom träindustrin.

Fler av ungdomarna har arbetslösa eller sjukpensionerade föräldrar. Vad ger det för uppfattning under uppväxten om hur man ska agera som vuxen? De har ej sett sina föräldrar arbeta nio till fem, åka på morgonen och komma hem på kvällen, och fått göra det till en naturlig del i vardagen. Frågan är även vad ungdomarna får för inställning till det sociala systemet om föräldrarna går hemma?

Dagens ungdomar har inte bråttom ut på arbetsmarknaden eller ut i vuxenlivet. Tibrokommun är inte ensam om denna attityd bland ungdomarna. Det finns en allmän tendens att ungdomarna i Norden tar välståndet för givet och att ett arbete inte är målet utan snarare ett medel för att kunna förnöja sig själv (Fürth m.fl., 2004). Det finns idag en ekonomi som gör att flertalet föräldrar har råd att låta barnen vara hemma. En aspekt kan vara att många föräldrar känner att de försakat sina barn genom att arbeta långa dagar och att de ska försöka eliminera denna skuld genom att ge sina barn ett materialistiskt välstånd.

Frågan är hur mycket press ungdomarna får hemifrån. De respondenter som arbetar vid UC hade vid intervjuer funderingar över vad föräldrarna har för inställning till arbete och om de faktiskt vet hur många lediga arbeten som finns på marknaden. Enligt Fürth m.fl. (2001) har den svenske arbetaren genomgått en förändring i personaltyp. 40-talisterna strävade efter att ha en trygg försörjning under ordnade former. 50-talisterna fann de intellektuella, sociala och kroppsliga miljöerna viktigast. 60- och 70-talisterna beskrivs ha självförverkligande som mål – de vill arbeta med något de brinner för och som intresserar dem. Framtidens arbetskraft (80-talisterna) sägs ströva efter titlar, förmåner och karriärmöjligheter. Om föräldrarna har inställningen att ett arbete ska vara en trygg försörjning, en tillsvidare- och heltidsanställning krockar denna uppfattning med hur läget ser ut på arbetsmarknaden och de värderingar dagens ungdomar sägs ha (Fürth m.fl., 2001).

Unga föräldrar

Några enstaka av de ungdomar som kommer till UC är unga föräldrar. Om man däremot är mammaledig tas man ur Arbetsförmedlingens system över arbetssökande och hamnar i försäkringskassans register. En del av de unga föräldrarna sparar dagar och tar ut ett tiotal dagar vid olika tillfällen. Man hamnar då i arbetssökandekategori 14; kan ej för tillfället ta arbete och uppbär ej arbetslöshetsersättning (för ungdomar i de olika arbetssökandekategorierna se bilaga 2).

Vid intervjuer med personalen på Barnavårdscentralen i Tibro (de intervjuade arbetar även inom Familjecentralen) framkommer det att det är ett antal som blir mammor i åldern 18 – 24 (fr.o.m. nu kallade unga mammor) det finns även enstaka som är under 18 år. Det är svårt för personalen att säga exakt hur många som är unga mammor eftersom det är många som inte kommer till träffarna på FC och det kommer hela tiden nya unga mammor. Av de unga mammorna bor de flesta med barnets far medan några är helt ensamstående och vissa bor med sina föräldrar under graviditeten för att senare flytta till eget. Familjecentralen (FC) har en grupp för unga mammor. En grupp för de som är unga och i behov av stöd och stöttning i föräldrarollerna. Aktiviteterna syftar främst till att stärka individerna i sina mammoroller och i deras kontakter med sina barn, samspelet med barnen.

De unga mammorna vill ofta ha en familj och sätter kärnfamiljen - mamma, pappa, barn - som ideal. De flesta som blir unga föräldrar (både killar och tjejer) är arbetssökande. Några av de unga mammorna har precis börjat läsa men de flesta har ingenting att gå tillbaka till efter mammaledigheten – de vet ej vad de ska göra och då är det inte ovanligt att det blir ett barn till. När de är mammor så upplever de att de gör något viktigt – man är i alla fall mamma. Detta skapar i sin tur en identitet. De flesta vill dessutom vara hemma med barnen och det finns ett motstånd mot att lämna bort dem. En möjlig förklaring kan vara att de själva varit dagisbarn och vill ge sina egna barn något annat.

En del av de unga mammorna vill ut och arbeta medan en del inte vill det. På FC lägger man därför aktiviteter på förmiddagen för att de unga föräldrarna ska komma upp på morgonen och skapa en dygnsrytm – de får en tid att passa, en struktur någon dag i veckan. Personalen på FC försöker även få ungdomarna att delta i den öppna verksamheten som finns andra dagar i veckan och vissa går varje dag.

De fall då både modern och fadern är arbetslösa borde vara de mest ångestskapande. Men, vid samtal med personalen på BVC/FC framgick det att de ej fann deras situation ångestskapande, de bekymrar sig inte. Att de inte har arbete ses som ett normaltillstånd. Många av parens vänner har heller inte något arbete och de har själva aldrig haft ett riktigt jobb, förutom under någon period. En del verkar inte ha kommit in i hur det är att ha ett arbete. Någon enstaka ungdom försöker komma fram till ekonomiska lösningar som ej innefattar arbete.

Ett flertal barn är oplanerade men de flesta är mer eller mindre planerade trots att man bara är 20 år och ej har någon inkomst eller vet vad man ska göra. Det finns ej samma ansvar nu som för några år sedan. Dagens materialism har även gjort att ungdomarna tar saker för givna, något som bekräftas som en transnationell företeelse i studien utförd av Fürth m.fl. (2004).

I vissa fall är det så att flera väninnor skaffar barn någorlunda samtidigt. De är en social identitet att vara mamma och man tillhör en social gemenskap. De unga mammorna är nästan aldrig ensamma utanför BVC, de går och fikar ihop och liknande aktiviteter. De är sällan bara hemma och bara *är*, många tycker nog, enligt personalen vid BVC/FC att det är svårt. De unga mammorna vill ha aktivitet men lägger den runt moderskapet istället för professionellt utvecklande aktiviteter som kvällskurser och liknande.

Slutsatser och analys

Ett större antal ungdomar är unga föräldrar. Frågan är hur detta i längden kommer att påverka den socioekonomiska strukturen i Tibrokommun. De unga föräldrarna har i många fall enbart gymnasieutbildning och när föräldraledigheten tar slut finns det ingen arbetsmarknad som vill anställa dem – högskoleutbildning går före gymnasieutbildning. Att vara föräldrar ger även ungdomarna identiteter och roller. De lägger sina identiteter och aktiviteter kring den sociala gemenskapen. En sak är klar och det är att dessa ungdomar sysselsätter sig själva på något sätt även om det inte handlar om arbete eller studier.

Arbetsmarknader – lokalt och nationellt

Läget på den lokala arbetsmarknaden

De representanter som medverkat med syfte att belysa näringslivets perspektiv på ungdomsarbetslösheten i Tibro kommer från Svenskt Näringsliv – som riktar sig mot de traditionella yrkena och småföretagare - och IUC (Industriellt Utvecklings Centrum). IUC är en organisation som ägs av ett 70-tal möbelföretag med bas i Västra Götalandsregionen.

Vid överblickande av tabell 4, framgår det att de största företagen i Tibro finns inom träindustrin och logistikområdet. Enligt en av mina intressenter står träindustrin för ca 45 % och logistikverksamheten för ca 50 % av den privata sektorn. Med tanke på detta är det oroväckande att det till exempel enbart funnits en enda av ungdomarna 18 – 20 som har sitt intresse inom träindustrin. Ungdomarna i KUP praktiserar och är intresserade av arbeten inom vård, skola, barnomsorg, arbeten på caféer, affärsverksamhet. De får åka till exempelvis Skövde för att arbeta i affär. De ungdomar som gått KUP och fått arbete har fått dem bland annat i Göteborg och Skövde samt större städer. Det ter sig inte bättre än

att det ej finns jobb att få i Tibro kommun för ungdomar med dessa intressen. Många får anställningar genom kontakter, exempelvis säsongsjobb på något av logistikföretagen.

Tabell 4, Tibro's 20 största företag ur sysselsättnings synpunkt, 2003 års siffror (december) omräknat i heltidstjänster.

1	Tibro Kontorsmöbler AB	255
2	Forbo Forshaga AB	164
3	LBC Sweden AB	80
4	Top Flight AB	55 - 120
5	Tibro Kök AB	69
6	Licentia AB	65
7	Tibro Bädden AB	63
8	ROL Treefurn AB	62
9	SA Möbler AB	56
10	MIO AB	44
	Summa:	902
11	Lundbergs Möbler AB	30
12	ICA Supermarket	29
13	City Möbler AB	28
14	Interstop AB	27
15	Svenssons Stolfabrik AB	24
16	IRE Möbel AB	23
17	Plåt och Metall I Tibro AB	22
18	CC-Pack	21
19	Tibro Möbelindustri	20
20	Ing:fa Evert Johansson	18
	Summa:	242
	Tibro Kommun	806
	Totalt:	1950

En majoritet av de ungdomar som läser sina gymnasieutbildningar vill ej arbeta inom utbildningens område (se bilaga 1) i framtiden. De har hamnat på sin utbildning av ren slump, för att de ej vill ha läxor eller för att de ej hade tillräckliga betyg för att komma in på något annat. Samtliga utbildningar ger grundläggande behörighet för vidarestudier och de som vill kan göra tillval som höjer deras teoretiska kompetens. I bilaga 4 finns en sammanfattning av de olika utbildningarna gällande de kurser inom matte, engelska, naturkunskap, historia och data som är karaktärsämnen eller valbara ämnen för de olika utbildningarna.

Idag finns det enligt fler av intressenterna inte någon som kan säga hur arbetsmarknaden i Tibro kommer att se ut om ett eller ett par decennium. Undersökningar visar att det inom de närmsta tio åren kommer ske många pensionsavgångar. När 40-talisterna försvinner,

försvinner även en mängd yrkeskompetens inom hantverk och som ej är av akademisk art – en ”händernas kunskap”. De som är positiva ser det som en möjlighet till arbetsmarknadsbrist och efterfrågan på denna kompetens. De som kan tillägna sig denna kompetens kan ha en framtid om det blir en brist vara inom de närmsta tio åren. Företagen måste stå emot importkonkurrensen, förädla sina produkter, ha fler tjänster i utbudet, specialiteter och de måste ha en drivkraft. I dag ser man även ägarfrågan och generationsväxlingen som en aspekt. Många av ägarna till företagen är 50 – 55 år och har inga arvingar som kan ta över samtidigt som det inte finns någon som vill köpa företagen eftersom de ej kan tjäna några pengar. Det gäller med andra ord att visa på hur verkligheten ser ut och vilka möjligheter det finns – exempelvis inom inredning.

Det finns en önskan från IUC att ungdomarna skulle starta eget. Att de insåg att de kan arbeta tillsammans och försörja sig, men det finns inte någon sådan tendens och det förvånar. Idag är nyföretagandet lågt inom denna dominerande bransch. Tibro Kommun har heller inte den typ av turistnäring som kringliggande kommuner har – turistnäring är bl.a. en del av arbetsmarknaden som tar emot många säsongsarbetande ungdomar.

Om man ser till sammanställningen av enkätstudien (se bilaga 1) visar den att av de åtta elever från Industri som svarat på enkäten (totalt har programmet elva elever) vill två elever studera vidare varav en elev vill fortsätta inom ett område som anknyter till gymnasieutbildningen. Av dessa åtta elever vill fem arbeta inom ett område som anknyter till gymnasieutbildningen och tre av de åtta vill arbeta i Tibro.

SYL tror inte att det är gymnasieelevernas attityder som styr att de inte får arbete utan snarare företagets attityd till ungdomar och hur arbetssituationen ser ut i Tibro. Tibrokommun med omnejd anses ha för liten arbetsmarknad att erbjuda. SYL tror att eleverna vid Fågelviksgymnasiet hade klarat sig lika bra (haft arbete eller sysselsättning) om de hade bott i en större stad som Jönköping eller Göteborg som ungdomar från dessa kommuner. SYL menar att möbelbranschen som bedrivs i Tibro är en liten och smal bransch som dessutom är starkt konkurrensutsatt från utlandet. Företagen kan alltså flytta verksamheten till billigare länder. De menar att det dessutom finns många vuxna arbetslösa med flera års erfarenhet från branschen. Om det är nyanställning det är fråga om tror SYL att företagen hellre tar de rutinerade än att lära upp en ny.

SYL tror att det måste till ett nytänkande i Tibro för att den lokala arbetsmarknaden ska kunna anställa fler. Tibro är av tradition en ort där man producerar saker. Nu är det billigare att tillverka i andra länder och företagen får svårt att hävda sig här. När det diskuteras i Tibro hur kommunen ska kunna utvecklas upplever SYL att de mest förekommande diskussionerna handlar om hur företagen ska tillverka nya produkter, bättre produkter, mer effektiva produkter. Respondenterna funderar om man bör tänka på ett annat sätt om det ska skapas fler arbetstillfällen i Tibro. Kanske ska företag i Tibro satsa på exempelvis lagring av varor istället för att producera nya? Det finns tomma lokaler, billiga lokaler. Även om varor tillverkas utomlands behöver de lagras och organiseras i Sverige. SYL tror att detta med lagring och distribution av varor är en växande marknad och de anser att LBC har satsat rätt. Företaget går bra och de har också anställt flera av de ungdomar som tog studenten förra året.

Läget på arbetsmarknaden i Sverige

Utifrån framtidsrapporten på AMS hemsida kan man läsa att rekryteringsbehovet inom byggyrken kommer att öka. Likaså kommer det att bli en efterfrågan på arbetskraft med längre industriutbildning, detta gäller alltså inte de med kortare industriutbildning (bl.a. montörer) inom denna kategori har ca 40 000 jobb fallit bort. Det är även brist på läkare, tandläkare, specialiserade sjuksköterskor och efterfrågan på gymnasielärare.

Yrken med hög arbetslöshet är webbdesigners, barnskötare, grundskolelärare, administrativa yrken, undersköterskor och vårdbiträden.

Slutsatser och analys av ungdomarnas framtida möjligheter till arbete

De fem gymnasieprogram med flest elever (se bilaga 1) är: 1) Samhällsvetenskapliga programmet med 50 elever, 2) Fordonsprogrammet med 30 elever, 3) Naturvetenskapliga programmet med 26 elever, 4) Tekniska programmet med 19 elever och 5)

Medieprogrammet med 17 elever. Industriprogrammet med inriktning mot träindustri har lägst antal elever. Vad som blivit väldigt tydligt är att de ungdomar från Tibro som är arbetslösa är mindre benägna att pendla än ungdomar från Hjo och Karlsborg samtidigt som de utbildar sig inom områden där den lokala arbetsmarknaden är svag. Många måste dessutom läsa upp sina betyg efter gymnasiet för att kunna läsa vidare och det är frågan om detta inte blir en oekonomisk aspekt för kommunen – att utbilda ungdomarna en andra gång. Särskilt med tanke på att de flesta skulle kunna läsa sig till grundläggande behörighet och mer redan på gymnasiet men i många fall väljer praktiska alternativ som tillval istället för teoretiska ämnen såsom matte B eller engelska B. Det finns även positiva aspekter av detta – eleverna kan läsa in praktiska kurser på gymnasiet som ger dem ”unika kunskaper” för att senare komplettera med teoretiska ämnen.

Av de ungdomar som är verksamma vid KUP finns ingen med ”trä-utbildning”, det har även enbart funnits en ungdom som önskat praktikplats inom träindustrin. När arbetsmarknadskonsulten ringt ett företag inom träindustrin för att försäkra sig om att ungdomen haft rätt kompetens har denne fått till svar att det ej spelar någon roll vilken utbildning ungdomen än gått eller hur fin den än är för de får ändå utbilda all personal ändå. Utbildningarna som ges vid Fågelviksgymnasiet är inte meriterande i den bemärkelsen att de ger fördelar på arbetsmarknaden.

Det finns få praktikplatser i kommunen och det finns indikationer att företagen gärna pratar sig varma på ”politikernivå” om att de ska öppna upp sig för studiebesök och praktikanter. Så ser det dessvärre inte ut i praktiken. Företagen har ofta för få resurser och för lite tid när det väl kommer till kritan.

På Ams hemsida siar man dock om framtiden och det verkar finnas en ljusare framtid för ungdomarna i Tibro. Bland annat sägs att rekryteringsbehov kommer öka inom byggyrken. Även efterfrågan av arbetskraft med längre industriutbildning kommer öka, dock ej med kortare industriutbildning (bl.a. montörer) - inom denna yrkeskategori har ca 40 000 arbeten fallit bort. Övriga yrkeskategorier med arbetskraftsbrist kommer att vara läkare, tandläkare, specialiserade sjuksköterskor och gymnasielärare. Yrken med hög arbetslöshet kommer i framtiden att vara webbdesigners, barnskötare, grundskolelärare, administrativa yrken, undersköterskor och vårdbiträden. Om man ser till den lokala arbetsmarknaden kommer det ske stora pensionsavgångar i Tibro inom träindustrin under

de kommande tio åren. Dessvärre går det att utläsa från respondenternas utsagor att ungdomarna ej är intresserade av att arbeta inom de yrkesområden som kommer spås arbetskraftsbrist. Många av eleverna vid gymnasiet och i de arbetsmarknadspolitiska programmen vill arbeta inom de yrkeskategorier som framtidsrapporten från AMS anger kommer att ha hög arbetslöshet.

Ytterligare två aspekter kring ungdomsarbetslösheten

Har alla förutsättningarna för att vara aktiva arbetssökande?

Ungdomsarbetslösheten i Tibro kan belysas ur en rad olika synvinklar. Fokus för denna studie är ungdomarnas värderingar. Beror det faktum att många ungdomar inte har arbete på att de är passiviserade? Vissa kan vara det men det är enbart en bråkdel av samtliga arbetslösa ungdomar som beskrivs på detta sätt av de intervjuade respondenterna.

Enligt SYL finns det en grupp elever som vill ha arbete och hamna i en arbetsgemenskap men inte förmår att själva söka upp arbetet. De behöver mycket hjälp och stöttning på vägen. SYL ser genom arbetet med elevhälsoteamet att andelen elever som är i behov av särskilt stöd har ökat. En del av dessa har redan diagnoser så som Asperger och ADD, några får diagnoser under gymnasietiden. Elever med färdiga diagnoser blir kodade på Arbetsförmedlingen och har därmed rätt till extra insatser, vissa kommer till och med till Arbetsförmedlingen Rehab. Men inom elevhälsan är personalen oroliga för en stor grupp som inte har diagnoser satta men har drag av Asperger, ADD m.m. Eleverna anses vara i stort behov av hjälp. SYL menar att dessa elever kommer ut från gymnasiet och i en del fall gör de ingenting om ingen berättar för dem vad de ska göra. Detta eftersom elever med diagnostik eller liknande problematik behöver mycket struktur och mycket stöttning. Varje omställning för dem beskrivs av SYL vara ett hinder. SYL menar att det inom alla myndigheter behövs arbetas eftersom dessa ungdomar skulle kunna fungera i arbete om de bara fick mer hjälp och stöttning på väg in i arbetet. Det upplevs av SYL att det idag inte finns någon bra introduktion till arbetsmarknaden. Ungdomarna med diagnoser eller liknande problematik hamnar utanför systemet. Det har vi Fågelviksgymnasiet påbörjats ett arbete runt dessa elever tillsammans med Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Arbetsförmedlingen Rehab och LSS (soc.). Dessa träffar kallas det nätverksträffar. *Nätverksgruppen* syftar till att förbättra informationen runt dessa elever så de inte behöver "vandra i systemet" flera år innan de hamnar på rätt plats och får rätt hjälp. Kanske kan man göra något tidigare och snabbare. Idag upplever SYL att det är mycket byråkrati och mycket energi läggs på vilken myndighet och vilken ersättning som ska ansvara för eleven. Målet borde enligt SYL vara att ungdomen ska få arbete/sysselsättning.

Ungdomarna behöver med andra ord enligt SYL hjälp och stöttning för att få ett arbete. Enligt SYL behövs ett gemensamt arbete (över myndighets- och organisationsgränser) för kunna hjälpa ungdomarna på rätt sätt.

Samverkan mellan de olika instanserna Tibro Kommun, näringslivet i Tibro, Fågelviksgymnasiet, de arbetsmarknadspolitiska programmen, AF och Högskolan i Skövde

Samtliga av de nämnda instanserna anser samarbetena med Tibro Kommun vara goda. Däremot finns antydningar att samverkan mellan de övriga instanserna ej är lika god. Samtliga önskar att det fanns ett större samarbete för att komma åt en helhetsbild över arbetsmarknadssituationen i Tibro. Nedan följer korta sammanfattningar över relationerna mellan de olika instanserna, samtliga kontakter finns dock ej redogjorda för.

Samverkan mellan näringslivet i Tibro och Fågelviksgymnasiet

När eleverna på Fågelviksgymnasiet läser sitt andra år får de delta i en, som tidigare nämnts, Framtidsdag. Denna dag håller Svensk Näringsliv i med syftet att skapa en positiv framtid som ska gynna eget initiativtagande från elevernas sida. För dessa studenter, tillsammans med de elever som går tredje året, hålls även en Gymnasiemässa. Detta är ett obligatoriskt moment i vilket eleverna får välja tre informationspass i tvåan respektive trean som de obligatoriskt ska gå på. Det är svårt för studie- och yrkesvägledarna att informera om vad arbetsmarknaden kräver och vad branscherna efterfrågar. Företagen som kommer är representanter för olika yrkesområden. Även en del representanter från olika högskolor kommer till denna mässa. De olika företagen och högskolorna står i elevhallen som på en mässa och eleverna får gå runt och fråga dem om framtiden, utbildningar och yrken.

De olika yrkesbranscherna förmedlar sig genom de olika mässorna medan exempelvis Högskolan i Skövde även skickar sin utbildningskatalog till samtliga tredje årets studenter och håller i informationsdagar på hemmaplan. Det beskrivs finnas ett stort tryck från högskolorna. I övrigt tas eleverna klassvis med på flera studiebesök på högskolor och företag.

Vid en av intervjuerna finns indikationer på att representanter för olika företag pratar sig varma på politikernivå om att de ska öppna upp sig för praktikanter (de yrkesinriktade utbildningarna har enligt lag 15 veckor praktik) och studiebesök medan det i verkligheten ser annorlunda ut. I verkligheten är företagen mycket upptagna med annat. En del branscher öppnar upp sig för praktik en del gör det inte, exempelvis har det varit tufft att komma in inom träindustrin. Inom byggindustrin är de mer öppna och aktiva - de samlar bl.a. alla teorier och ger information. För att praktiken ska fungera måste det däremot finnas byggarbetsplatser inom kommunen. I detta fall är skolan flexibel och om man får tillfälle att skicka en elev på praktik inom byggindustrin så anpassar man schemat så att denne elev ska få tillfälle att utföra sin praktik. Det är överlag önskvärt med mer samarbete från företagets sida. Inte enbart inom el, bygg, och fordon utan även inom den estetiska utbildningen, medieprogrammet, SP, NV och teknik. Även eleverna önskar det för att få en uppfattning om verkligheten.

Om man ser till programmen med inriktningarna el, bygg och fordon så har de täta kontakter med arbetsmarknaden, där finns ett gott samarbete och utbildningarna möter arbetsmarknadens krav. På yrkesråden får näringslivet komma till tals och man går igenom eleverna en och en och utvärderar deras prestationer under praktik. Detta för att se vad man behöver komplettera de gymnasieprogrammen med. Det är dock inte alla program som har dessa yrkesråd utan det är de yrkesförberedande utbildningarna inom

bygg, el och trä som har denna möjlighet. På fordonsprogrammet finns starka band till arbetsmarknaden även om de inte har yrkesråd (för mer information se bilaga 3).

IUC riktar sig mot de elever som går Industriprogrammet med inriktning mot träteknik. Varje år utdelas ett stipendium på 5000 kr till den bästa eleven i avgångsklassen och IUC, tillsammans med ett antal företag, träffar eleverna på denna utbildning två gånger per år. IUC önskar att kommunikationen var bättre men påpekar att det är en brist från bådas sida i fråga om resurser, tid och organisation, det finns en önskan om att kunna bidra mer från IUC's sida. Den delen av utbildningsväsendet som IUC är mest involverad i är praktiken, företagen i IUC ställer upp med praktikplatser till utbildningens elever. Företagen lovar att ta emot ett visst antal elever och ger ersättning, dels till eleverna men även en summa per timma som går till stipendium och andra trivselhöjande åtgärder för klasserna när de exempelvis är på studieresor. Det finns självklart undantag, men de flesta företagen sägs vara öppna för studiebesök och praktikplatser. Om man ser till de praktikplatser som finns inom möbelindustrin kan man dock konstatera att de utbildar elever men det finns inget behov för anställning. Idag anses det vara tuffare på arbetsmarknaden och man är inte längre garanterad arbete.

Från näringslivets sida finns även önskemål om mer praktik eller studiebesök för eleverna på gymnasiet för att de ska få mer inblick i hur kulturerna och verkligheterna på arbetsplatser ser ut. Verkligheten på företagen ser enligt intressenterna annorlunda ut och det kan man ej läsa sig till. Vet lärarkåren hur det ser ut i arbetslivet? Det påpekas vara viktigt ur näringslivets synpunkt att lärarkåren har förståelse för denna aspekt. Om lärarna ska utbilda för en arbetsmarknad måste de veta hur den ser ut och fungerar – denna kunskap anses vara bristfällig.

Samverkan mellan näringslivet i Tibro och Arbetsförmedlingen (ur IUC's synvinkel)

Från IUC's sida upplevs kommunikationen med Arbetsförmedlingen som liten. De olika organisationerna träffas i olika sammanhang med det finns ingen kontinuerlig kommunikation. I de fall som kommunikation sker handlar det ofta om nedläggningar eller krisstämplingar. Genom dotterbolaget Fabrik 19 har IUC kontakter med Arbetsförmedlingen men det finns fortfarande en del övrigt att önska i det vardagliga praktiska arbetet. Det som efterfrågas är en form av informationsutbyte. Att arbetsförmedlingen ska känna till IUC's verksamhet och att IUC ska känna till Arbetsförmedlingens verksamhet.

Samverkan mellan näringslivet i Tibro och KUP

Från KUP's sida ses gärna en bättre kontakt med näringslivet i Tibro kommun. Näringslivet vänder sig inte till KUP för att nå ungdomarna i Tibro. Det önskas att näringslivet vänder sig till KUP och berättar vad som krävs för olika arbeten och hur kraven förändras. Samtidigt kan Arbetsmarknadskonsulenterna inom KUP berätta för ungdomarna vad som behövs inom olika yrken. Som exempel finns fall där arbetsmarknadskonsulenterna vänt sig till ett företag med förfrågan om de kan ta emot en praktikant och fått till svar att utbildning är oväsentligt eftersom de maskiner de använder

sig av ändå är så pass stora och komplicerade att ungdomarna ändå måste läras upp – detta trots gymnasieutbildningar i bakfickan. Utbildningarna är alltså inte meriterande.

Av de som är verksamma i KUP idag finns det dock ingen som är intresserad av att praktisera inom träindustrin, det är heller ingen av de ungdomar som går KUP idag har en bakgrund inom ”trä-utbildning”.

Samverkan mellan näringslivet i Tibro och Högskolan i Skövde

Mellan dessa två instanser finns en del kontakt men ej i önskad utsträckning från IUC's sida. Det har funnits en del kontakter som ej givit resultat något som anses bero på båda parter. Här riktas lite kritik mot högskolan som är väldigt bra på att arbeta mot exempelvis Volvo och storföretagen, de företagare de då kommunicerar med har oftast akademisk examen. Detta är något som man anser att Högskolan bör ta till sig, att möta mindre företag och företagare utan akademisk examen. Om man ej får ut kunskap till de mindre företagen så blir det ingen utveckling, då blir IUC sittande med sin kunskap och högskolan med sin. Det är även svårt att få ut akademiker i de mindre företagen, de har ingen funktion där. I början handlar det om att Högskolan bör ta sig ut i företagen och på detta vis upprätta förtroenden och kontaktytor. Det finns en uppfattning om att Högskolan hellre arbetar med projekt som ligger i tiden såsom Volvo och inom IT.

Högskolans representant i denna rapport beskriver att de samarbetar med näringslivet på många sätt, bland annat genom framtidstorget där Tibro kommun är med och finansierar projektet. Framtidstorget skapar även företagskontakter mellan Högskolan, studenter och näringsliv vad gäller förmedling av examensarbeten och sommarjobb, projektarbeten, m.m. Vidare är högskolan bland annat med i projektet *Tibro i utveckling*. *Tibro i utveckling* var även uppdragsgivare för förra årets studentprojekt *Designuppdrag Tibro*.

Samverkan mellan Högskolan i Skövde och Fågelviksgymnasiet

Högskolan medverkar vid de mässor som hålls vid Fågelviksgymnasiet samt att de årligen skickar ut sin utbildningskatalog till de elever som läser sitt tredje gymnasieår. Genom lärarutbildningens VFU samarbetar Högskolan i Skövde med Fågelviksgymnasiet. Representanten för Högskolan i Skövde anger att högskolan är öppen för att utveckla samarbetet med Fågelviksgymnasiet för att inspirera eleverna till att studera vidare på Högskolan. De tankar som finns är ”att på något sätt koppla trä och design”.

Samverkan mellan Högskolan i Skövde och Tibro kommun

Högskolan i Skövde finner det viktigt att samverka med kommunerna i Skaraborg och vill gärna att kommunerna ska upptäcka den forskningskompetens som finns på Högskolan. Denna kompetens kan användas till att både utveckla och omdana det regionala näringslivet. Representanten för Högskolan i Skövde menar att Högskolan gärna ser att samarbetet med Tibro kommun ökar och vill gärna vara med och stötta och utveckla där de kan gällande lärande, forskning och utbildning. Tankar som redan finns är att samarbeta med Tibro för att skapa en variant motsvarande *Grythyttan* - “fast då inte kopplat till mat och dryck utan till trä och design”.

Samverkan Högskolan i Skövde och AF

Representanter från Högskolan i Skövde är delaktiga i Vuxenutbildningsrådet och menar att eftersom kontoren i Skövde och Tibro hör ihop samarbetar de indirekt med AF i Tibro då frågor från dem finns representerade.

Samverkan mellan Fågelviksgymnasiet och arbetsmarknadspolitiska programmen

Respondenterna vid UC vill ha ett ökat samarbete med Fågelviksgymnasiet. De skulle vilja ge information till ungdomarna om arbete och studier. Eftersom de arbetar med ungdomar anser sig respondenterna ha ett annat språk än en del av de övriga informanterna vid AF, detta skulle säkerställa att de budskap de vill ge skulle komma fram. Om de fick önska skulle de vilja att ungdomarna fick lära sig att skriva CV och personliga brev under sin gymnasietid.

Respondenten som arbetar med KUP skulle vilja ha ett närmre samarbete med Fågelviksgymnasiet för att fånga upp de lever som ej fullgör sina utbildningar. Att skapa möjligheter till ett år i praktik innan gymnasieutbildning för de som är osäkra på vilken inriktning de ska ta eller är skoltrötta.

Mellan de båda arbetsmarknadspolitiska programmen har samarbetet varit bristande. Bland annat gällande ungdomarnas övergång mellan KUP och UC. Detta samarbete försöker man nu stärka.

Från Fågelviksgymnasiets sida pratas det om möjligheter till arbete för elever som ej är mogna att för gymnasiet direkt efter årskurs nio. SYL menar att de på sikt borde hitta ett alternativ för dessa ungdomar innan de börjar gymnasiet eftersom denna grupp av ungdomar mest blir uttråkade och får sämre självkänsla av att läsa på gymnasiet. De riktar inte denna fundering mot KUP eller UC men nog verkar argumenteringarna från respondenten vid KUP och respondenterna som är SYL ha gemensamma nämnare?

Slutsatser och analys – samverkan mellan de olika instanserna

Kontakterna mellan näringslivet i Tibro, Arbetsförmedlingen, de arbetsmarknadspolitiska programmen och Fågelviksgymnasiet beskrivs i många fall som mindre goda. Det ges information men finns det en kommunikation? Är denna kommunikation önskvärd och kan den bidra till en minskad arbetslöshet bland ungdomarna? På det förra är svaret ja från mina respondenter men svaret på det senare är oklart för mig. De olika instanserna Näringslivet i Tibro, KUP, UC, AF och Fågelviksgymnasiet beskriver att kontakterna med Tibro Kommun är goda och Tibro Kommun ser sin roll i att öka samarbetet mellan övriga instanser.

Frågan är om ett ökat samarbete mellan instanserna skulle ha en minskande effekt på ungdomsarbetslösheten. Det finns ett behov från de olika instansernas sida att öka kommunikationen för att skapa en helhetsbild av den arbetsmarknad som möter ungdomarna efter avslutade studier. Vad kräver arbetsmarknaden idag av de ungdomar som kommer ut på arbetsmarknaden och hur kan gymnasieskolan och de arbetsmarknadspolitiska programmen ta till vara på denna kunskap? Vad kan de olika instanserna ha för utbyte av varandra? Gymnasieskolan och de arbetsmarknadspolitiska programmen behöver kunskap om de skiftande kraven på arbetsmarknaden (det är inte alla gymnasieprogram som har yrkesråd, se bilaga 3). Samtidigt behöver arbetsmarknaden kompetent arbetskraft som är insatta i de krav som finns ute i de olika organisationskulturerna och arbetsmiljöerna. Högskolan behöver studenter som är

intresserade av att läsa vidare på Högskolan och önskar ett ökat samarbete av denna anledning. Samtidigt vill näringslivet att högskolan ska visa intresse för företagen i regionen. Med andra ord vill samtliga instanser ha ett ökat utbyte av varandra men är överlag nöjda med kontakten till Tibro Kommun.

Sammanfattning

Vid analys av materialet i denna rapport kan fyra tendenser urskiljas som kan användas för att förstå varför ungdomsarbetslösheten är hög i Tibro:

1. Ungdomarna är ovana vid att resa.
2. Ungdomarna utbildar sig inom kompetensområden där den lokala arbetsmarknaden är svag.
3. Ungdomarna fångas ej upp förrän de fyller 20 år.
4. Diskussioner hemma och i media
5. Samverkan mellan olika instanser.

De ovanstående faktorerna kan te sig vara generella för arbetslöshetsproblematiken över hela Sverige. Ungdomar generellt sett har inte bråttom ut på arbetsmarknaden utan vill ha en tid för att lista ut vad de verkligen vill arbeta med. Flertalet av de arbetslösa ungdomarna från Tibro är vad Fürth m.fl. (2001) skulle kalla *volontärer* – de vill arbeta med något de brinner för och hellre med ett yrke inom deras intresseområde än deras kompetensområde. Dagens svenska ungdomar vill ej ödsla tid på ointressanta aktiviteter och de är hellre arbetslösa än tar ett oattraktivt arbete. Ett antal av de arbetssökande ungdomarna från Tibro är vad Wrede-Jäntti m.fl. (1999) skulle kalla *mainstreamungdomar*. Dessa kännetecknas av att de är målinriktade och har ett effektivitetstänkande. De av Tibros arbetssökande ungdomar som faller in under denna kategori kommer in vid de arbetsmarknadspolitiska programmen och rör sig vidare ut på arbetsmarknaden. De grupper av ungdomar som utgör majoriteten av de arbetslösa ungdomarna är de *senstartade* (ungdomar med diffusa framtidsplaner men som har förhoppning om att finna ett arbete förr eller senare) och de *frustrerade*. Den sist nämnda gruppen innefattar de ungdomar som tidigare trott på sina möjligheter på arbetsmarknaden och som varit aktivt arbetssökande men som, efter ett antal negativa erfarenheter, blivit desillusionerade och passiva i sitt arbetssökande.

Majoriteten av ungdomar både vid gymnasiet och vid de arbetsmarknadspolitiska programmen utgörs av *volontärer*. Den näst största gruppen av ungdomar är de som i studien av Fürth m.fl. (2001) kallas *arbetstagare*. Dessa ungdomar är nöjda med att få en anställning som genererar en försörjning (en anda som sägs präglade 40-talisterna). Studien av Fürth m.fl. (2001) tyder dock på att den svenske ungdomen idag (80-talisterna) är vad de kallar *legoknektar* – ungdomar som eftersträvar förmåner, titlar och karriärmöjligheter. Denna typ av ungdomar kan skönjas vid det naturvetenskapliga programmet vid Fågelviksgymnasiet. Dessa elever besöker ej studie- och yrkesvägledare, de nämns ej i de arbetsmarknadspolitiska programmen och de besöker ej AF i någon större utsträckning. Detta kan tolkas som att de är målmedvetna och läser vidare, alternativt söker anställning eller flyttar direkt efter gymnasiet. Möjligheten finns att dessa ungdomar återvänder senare och bidrar till den växande gruppen av arbetslösa ungdomar med högskolekompetens.

1. Ungdomarna är ovana vid att resa

Tibro kommun tar väl hand om sina ungdomar genom att ha ett gymnasium på orten, ordna med feriepraktik och den Kommunala Ungdomspraktiken. Men, det har sina negativa aspekter - ungdomarna lär sig bland annat inte att resa. De har med andra ord

ingen vana av att resa när de vid 20-års ålder kalla till Ungdoms Center i Skövde och denna vana kan ta ett tag att bygga upp. Ungdomar från Tibro behöver inte ta sig utanför kommungränsen förrän de är 20 år.

2. Ungdomarna utbildar sig inom kompetensområden där den lokala arbetsmarknaden är svag

Samtidigt som de arbetslösa ungdomarna från Tibro är mindre benägna att pendla än de från Hjo, Karlsborg och Skövde är de utbildade inom områden där den lokala arbetsmarknaden är svag. Ungdomarna vid gymnasiet i Tibro och vid de arbetsmarknadspolitiska programmen har utbildning inom och/eller intresse av att arbeta inom yrkeskategorier som sägs komma att ha hög arbetslöshet, exempelvis grundskolelärare, webbdesigners, barnskötare m.m. Det finns inget intresse från ungdomarnas sida att arbeta inom träindustrin eller logistik. Det har funnits en ungdom vid den Kommunala Ungdomspraktiken som önskat att få praktisera inom träindustrin i Tibro. När arbetsmarknadskonsulenten ringt ett företag för att försäkra sig om att ungdomen haft rätt kompetens har denne fått till svar att det ej spelar någon roll vilken utbildning ungdomen läst – de få ändå utbilda all personal. Frågan är hur meriterande de praktiska utbildningarna vid Fågelviksgymnasiet är. Det finns få praktikplatser i kommunen och det finns en indikation att företagen gärna pratar sig varma på ”politikernivå” om att de ska öppna upp sig för studiebesök och praktikanter. Så ser det dessvärre inte ut i praktiken. Företagen har ofta för få resurser och för lite tid när det väl kommer till kritan.

3. Ungdomarna fångas ej upp förrän de är 20 år

Vid intervjuer ges olika bilder av ungdomarna. Respondenter från den Kommunala Ungdomspraktiken och Studie- och Yrkesvägledare ger en positiv bild av ungdomarna – de beskrivs som målmedvetna, positiva, motiverade och engagerade. Respondenterna vid Ungdoms Center ger en mer bister bild och talar om en grupp som är osäkra i sina identiteter (finns även några vid den Kommunala Ungdomspraktiken och som kommer till Studie- och Yrkesvägledare) och vad de ska/vill göra, omotiverade och negativa. Förklaringen till denna diskrepans är att de ungdomar som kommer till Studie och Yrkesvägledare och den Kommunala Ungdomspraktiken gör det frivilligt (denna grupp är inte de omotiverade och negativa), till Ungdoms Center kommer de för att de blir kallade. Detta betyder att ”problemgruppen” gällande ungdomsarbetslösheten, ej fångas upp förrän de fyller 20 år. De syns inte hos Studie och Yrkesvägledare eller i den Kommunala Ungdomspraktiken och frågan är huruvida de fångas upp i de lägre åldrarna. De är 20 år och vet inte vilka de är, vad de vill och ska göra och har aldrig sökt eller haft ett arbete. Tyvärr är det denna grupp som det alltför ofta pratas om vid samtal om ungdomsarbetslöshet och som färgar bilden av de arbetslösa ungdomarna. Denna grupp av negativa och omotiverade ungdomar utgör enbart en liten del.

4. Influenser från media och föräldrar

Det finns en upplevelse hos ett antal av intressenterna att en del föräldrar ej har kunskap om antalet lediga arbeten och därmed inte ställer tillräckligt höga krav på sina ungdomar. Föräldrarna upplevs även i en del fall ha uppfattningen om att ett arbete är en tillsvidare anställning – en uppfattning som krockar med läget på dagens arbetsmarknad. Ett antal av

ungdomarna vid gymnasiet anger att deras föräldrar är arbetslösa eller sjukskrivna. Hur påverkar detta ungdomarnas arbetsmoral och inställning till det sociala systemet? Anses det vara ett normaltillstånd att vara arbetslös?

Media visar alltid nyheter när det går dåligt; när det är nedläggningar och varsel. Detta färgar bilden av träindustrin i Tibro. Man ska inte tala osanning och försöka säga att Tibros träindustri går mot en ljus framtid för det kan ingen veta i dagens läge. Men, det finns säkerligen fler möjligheter än vad ungdomarna har uppfattning om. Ett antal av ungdomarnas familjemedlemmar arbetar inom träindustrin och deras utsagor om den egna arbetsplatsen färgar ungdomens uppfattning om yrkets attraktivitet. Många ungdomar som själva har utbildning inom industrin anser det även vara till mer nytta om deras föräldrar får ett ledigt arbete än de själva och därför söker de inte anställningar som deras föräldrar har utbildning till, särskilt inom träindustrin.

Föräldrarnas utbildningsbakgrund eller arbete spelar ej stor roll för ungdomarnas val av vidarestudier eller framtida arbete. I ett fåtal fall vill ungdomarna arbeta inom samma yrkeskategori som deras föräldrar. Att akademisk utbildning hos föräldrarna skulle vara en avgörande faktor för ungdomarnas inställning till vidarestudier är ej gällande hos de ungdomar i Tibro som läser sitt sista år vid Fågelviksgymnasiet. Mer än dubbelt så många elever vill läsa vidare jämfört med det antal som vet att de har en eller två akademiska föräldrar.

Dessa faktorer sammanslagna ger en förståelse om varför ungdomsarbetslösheten är hög i Tibro. Tryggheten på orten gör ungdomarna pendlingsovana samtidigt som de är utbildade inom områden där den lokala arbetsmarknaden är svag och hellre går arbetslösa än tar ett arbete som de finner oattraktivt. De ungdomar som är negativt inställda fångas ej upp förrän de är 20 år och blir kallade till UC. Samtidigt färgar media och föräldrarna bilden av den lokala arbetsmarknaden i Tibro. Positivt är dock att ungdomarna i Tibro är ovanligt villiga att läsa vidare mot bakgrund att få av dem som anger att de vill läsa vidare har akademiska föräldrar (något som anses ha en stark koppling).

5. Samverka mellan olika instanser

Samverkan mellan de olika instanser fungerar till viss del men samarbetet kan förbättras. Kontakterna mellan näringslivet i Tibro, Arbetsförmedlingen, de arbetsmarknadspolitiska programmen, Fågelviksgymnasiet och Högskolan i Skövde beskrivs som mindre goda. Är denna kommunikation önskvärd och kan den bidra till en minskad arbetslöshet bland ungdomarna? Det finns en önskan från de olika instansernas sida att öka kommunikationen för att skapa en helhetsbild av den arbetsmarknad som möter ungdomarna efter avslutade studier. Gymnasieskolan och de arbetsmarknadspolitiska programmen behöver kunskap om de skiftande kraven på arbetsmarknaden. Samtidigt behöver arbetsmarknaden kompetent arbetskraft som är insatta i de krav som finns ute på de olika arbetsplatserna. Högskolan behöver studenter som är intresserade av att läsa vidare och önskar av denna anledning ett ökat samarbete. Samtidigt vill näringslivet att högskolan ska visa intresse för företagen i regionen. De olika instanserna Näringslivet i Tibro, den Kommunal Ungdomspraktiken, Ungdoms Center, Arbetsförmedlingen och Fågelviksgymnasiet beskriver att kontakterna med Tibro Kommun är goda och Tibro Kommun ser sin roll i att öka samarbetet mellan övriga instanser.

Något som intressenterna bör ta i beaktning är att SYL pratar om en ökning av ungdomar i behov av särskilt stöd. Dessa är inte alltid kapabla att söka upp ett arbete på egen hand och det behövs ett samarbete mellan olika instanser för att fånga upp och stödja dessa ungdomar.

Frågor inför framtiden är om Tibro Kommun arbetar annorlunda i jämförelse med andra kommuner? Hur ska man satsa i näringslivet – det finns ännu inte någon väluppbyggd besöksverksamhet i Tibro. På orter med turism sväljer denna verksamhet många ungdomar. Vad kommer det att finnas för möjligheter i Tibro för de ungdomar som väljer att inte läsa vidare efter sina gymnasiala studier? Om utvecklingen fortsätter som det ser ut idag kommer högskolan, enligt min mening, bli det nya gymnasiet och gymnasieutbildningarna kommer falla mer i status – hur går det då för de ungdomar som avbrutit sina gymnasiestudier och inte ens har gymnasiekompetens? Är exempelvis AMS redo för att tackla denna utveckling?

Övriga frågor som väcks är bl.a. hur mycket praktik som ges och är önskvärt på högstadienivå? Vad ska gymnasieutbildningarna innefatta? En väldigt känslig fråga är huruvida man faktiskt ska ha samtliga program på ett gymnasium i Tibro när det ej inom alla områden finns någon arbetsmarknad som länkar till utbildningarna.

Hur ser familjestrukturen ut i Tibro och vilka värderingar finns hos föräldrarna till de ungdomar som växer upp i Tibro?

Varför har Tibro kommun en ökande grupp med ungdomar med särskilda behov? Finns det ytterligare faktorer som samverkar med denna utveckling?

Framtiden i Tibro ser överlag ljus ut och trenden med hög ungdomsarbetslöshet ser idag ut att vända. I dagarna har gymnasieeleverna examinerats vid Fågelviksgymnasiet. Hur detta påverkar framtida arbetslöshets statistik går ej att svara på idag. Men, med den kunskap som denna rapport genererar och med de olika insatser som arbetsmarknadsenheten redan satt igång kan ytterligare förebyggande åtgärder skapas som kan hålla framtida ungdomsarbetslöshet nere.

Referenser

Arbetsmarknadsverkets årsredovisning 2004:
<http://www.ams.se/admin/Documents/ams/ar2004a.pdf>

Forskningsrapporter nedladdade 2005-01-13 från Kairos Future's officiella hemsida kairos.se:

Franzon, E., Fürth, T. och Lundgren P. (2003). *Morgondagens moralister och framtidens "freeriders" – Dagens unga, morgondagens vuxna 2003*. Stockholm: Kairos Future AB

Fürth, T., Holmberg, I., Larsson, O. och Raaterova, M. (2001). *Morgondagens arbetskraft*. Stockholm: Kairos Future AB

Fürth, T., Lüthi, B och Lundgren, P. (2004). *Nordic Youth*. Stockholm: Kairos Future AB

Raaterova, M. (red.). (2002). *Dagens unga – morgondagens vuxna*. Stockholm: Kairos Future AB

Litteratur:

Gustafsson, P. (2003). Arbetslöshetsförsäkringen och de arbetslösa. GöteborgDocuSys

Johansson, A. och Vuori, J. (1998). Unemployed young people at risk of marginalization. I Anttila, A. Uusitalo, A. (ed.). *Contemporary Marginalization and Exclusion of Young People – Whose Reality Counts?* Helsingfors; Nuora

Nyyssölä, K. (1998) From school to where? I Anttila, A. Uusitalo, A. (ed.). *Contemporary Marginalization and Exclusion of Young People – Whose Reality Counts?* Helsingfors; Nuora

Bidrag till konferens:

Wrede-Jäntti, M.; Þórisdóttir, R. och Theanderson, C. (1999). Ungdomars erfarenheter av arbetslöshet i Helsingfors, Reykjavik och Göteborg – en kvalitativ studie. TemaNord 1999:552. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet 1999.

Officiella hemsidor:

www.ams.se

www.tibro.se

Bilaga 1. Sammanställning av enkätundersökningen vid Fågelviksgymnasiet i Tibro

Utbildningarna är anordnade med det största programmet (med högst antal elever) till vänster och det minsta programmet (med lägst antal elever) till höger

Gymnasie- utbildning	Samh (35)	Natur (25)	Fordon (16)	Teknik (16)	Media (12)	Bygg (9)	El (9)	Estet (14)	B&F (12)	Industri (8)	Totalt
Läsa vidare	34	24	3	13	10	4	4	14	10	2	118/156
Läsa omr	19	16	1	8	5	1	3	7	4	1	65/120
Läsa annat	5	3	1	3	5	3	2	7	6	1	36/120
Pendl. stud.	28	15	11	9	11	3	5	14	7	2	105/155
Flytta stud.	33	24	8	15	12	5	8	14	10	3	132/157
Arb. omr.	21	15	14	8	6	7	8	9	3	5	96/153
Arb. i Tibro	7	10	7	3	3	4	2	3	4	3	46/150
Pendl. arb.	32	22	16	15	12	7	8	13	10	6	141/155
Flytta arb.	33	22	13	15	12	9	8	14	11	7	144/155

(Antal respondenter)

antal svar/antal respondenter

Bilaga 2

Ungdomar i de olika arbetssökandekategorierna 2005-04-19

Arbetssökandekategori	Antal:
Helt arbetslös (11)	55
Deltidsarbetslös (21)	13
Tillfällig timanställning* (22)	51
Tillfälligt arbete i önskad omfattning ** (31)	2
Kan ej ta arbete direkt, har ej arbetslöshets ers. (14)	13
Datortek*** (64)	6
Förberedande utbildning ***** (83)	9
Arbetsmarknadsutbildning (81)	2
Allmänt anställningsstöd**** (47)	3
Förstärkt anställningsstöd ***** (48)	2
Slutförd bidragsperiod (98)	3
Lönebidrag ***** (42)	1
Arbetspraktik ***** (54)	4
KUP (65)	31
Start av näringsverksamhet (46)	1
Skyddat arbete (43)	1
Arbetslivsinriktad rehabilitering (71)	5

(arbetssökandekategori)

* Minst 10 h/vecka.

** Högst 3 månader.

*** Ungdomscenter.

**** Ska ha varit inskriven i 12 månader, innebär skattesubventioner av lönekostnad för arbetsgivare, under högst 6 månader, med upp till 50%.

***** Ska ha varit inskriven i sammanlagt 24 månader, innebär skattesubventioner av lönekostnad för arbetsgivare, under högst 6 månader, med upp till 75%.

***** Sökande med arbetshandikapp, innebär ekonomiskt bidrag till arbetsgivare.

***** För de över 20 år.

***** Test inför en arbetsmarknadsutbildning. Men även Kraft och Kärnhuset.

Bilaga 3

Studie- och yrkesorientering vid Fågelviksgymnasiet

SYL har delat upp studie- och yrkesorienteringen i två delar:

- Information. Fakta. Kan göras i helklass eller grupper.
- Vägledning. Individuellt eller i mindre grupp. Sker oftast på initiativ av eleven.

Årskurs 1

Information om individuellt val, valbara kurser och val av inriktning samt konsekvenser av val.

Årskurs 2

Information om individuellt val och valbara kurser.

”Efter-gymnasiet-mässa” Innebär att vi tar hit cirka 50 olika föreläsare från olika branscher, företag och skolor. De berättar om sin verklighet, vad som krävs i deras vardag och vilka möjligheter de ser inom branschen. Eleverna ska välja tre informationspass vardera á 30 minuter. Därutöver finns skolor representerade i elevhallen under större delen av dagen.

”Framtidsdagen”, eller ”Radardagen” som den förut kallades, är obligatorisk för samtliga tvåor. Svenskt Näringsliv är anordnare och det syftar till att ge kunskap och inspiration om hur det är att vara egen företagare. Besöket pågår en halv dag och då ingår även arbetsintervjuer för eleverna.

”Skogsdag” för elever i Natur, Teknik och Samhäll. Syftar till att informera om olika utbildningar och yrken som har med svensk skogsindustri att göra. Berättar även hur branschen påverkar vår vardag.

Årskurs 3

Klassvis information av studievägledare om Sveriges utbildningssystem.

Intresserade elever besöker SACO-mässan i Göteborg för ytterligare information om yrken och utbildningar.

”Efter-gymnasiet-mässa” Samma upplägg som i årskurs 2.

Information från Arbetsförmedlingen och KUP (Kommunal Ungdomspraktik).

Information från Försäkringskassan om deras tjänster.

Yrkesinformation på de yrkesförberedande programmen:

- Byggprogrammet. Åker iväg på en branschdag tillsammans med elever från andra gymnasieskolor. Det finns även ett fungerande yrkesråd som påverkar innehållet i utbildningen här.
- Elprogrammet. Finns ett föredömligt yrkesråd där lärare från gymnasiet och företrädare från branschen på ett engagerat sätt bryr sig om varandras intressen för att eleverna som går ut från Elprogrammet ska vara så väl förberedda som möjligt.
- Fordonsprogrammet. Har regelbundna kontakter med företagen i närheten. Åker årligen på branschmessa.
- Industriprogrammet (Möbelsnickarutbildningen). Ingår i en samverkansgrupp tillsammans med bland annat parter från branschen. Gruppen träffas 1 gång/termin. Spontana kontakter med företag finns.
- Barn- och fritidsprogrammet. Täta kontakter finns vad gäller APU-platser.
- Medieprogrammet. Svårt med företagssamverkan eftersom branschen är liten. För att uppfylla gymnasieförordningens krav på APU har skolan en egen TV-studio med ansvarig personal.

På alla program görs resor, informationer och studiebesök på skolor och företag i varierande mängd beroende på lärarnas engagemang.

Utöver detta har klassföreståndarna obligatoriska utvecklingssamtal en gång per termin om hur det går för dem i gymnasiet och om fortsätta vägar efter gymnasiet. Studievägledarna har, oftast på elevens initiativ, individuella vägledningssamtal (som kan innehålla fakta och/eller vägledning).

Bilaga 4 Utbildningarnas innehåll

Vid Fågelviksgymnasiet erbjuds 11 olika utbildningar. De fem gymnasieprogrammen med flest elever är 1) Samhällsvetenskapliga programmet med 50 elever, 2) Fordonsprogrammet med 30 elever, 3) Naturvetenskapliga programmet med 26 elever, 4) Tekniska programmet med 19 elever och 5) Medieprogrammet med 17 elever. Det program som har minst antal elever är Insustriprogrammet med sina 11 elever.

Samtliga utbildningar läser; Engelska A 100p, Estetisk verksamhet 50p, Idrott&hälsa 100p, Matte A 100p, Naturkunskap A 50p, Religionskunskap A 50p, Samhällskunskap A 100p, Svenska A 100p, Svenska B 100p. För övrigt innehåll se tabell 3.

Utbl	Matte B	Matte C	Matte D	Matte E	Eng. B	Naturk. B	Hist. A	Hist. B	Data
B&F	x				x	x	x		X
Bygg	x				x				X
El	X				x				X
Estetiska	X				X		X		X
Fordon	x				x				X
Industri	x				x				X
IV									X
Media	x				x		x		X
Natur	X	X	X	Xx	X		X		X
Samh	X	x			X	X	X	Xx	X
Teknik	X	X	X	X	X				X

X Karaktärsämne

x Valbart